

ปัญหาการปรับตัวในการจัดการที่ดิน

ในบทนี้จะทำการวิเคราะห์ และตรวจสอบว่ากลุ่มทุนที่ได้บีบชวามาอยู่ภายใต้การบงการของกลุ่มทุน เป็นชวานากลุ่มไหนบ้างและชวานาเหล่านั้นอยู่ในพื้นที่เช่นไร เพื่อตอบคำถามในประเด็นปัญหาการกระจายตัว ของการใช้ที่ดินภายใต้ระบบพันธสัญญา ว่ามีศักยภาพเพียงไร พร้อมกับแสดงให้เห็นว่าปัญหาการปรับตัวของชวานา ว่ามีปัญหาอย่างไรบ้างภายหลังจากถูกกดดัน ให้ต้องทำการเพาะปลูกหอมใหญ่ ภายใต้ระบบพันธสัญญา ซึ่งเป็นรูปแบบความสัมพันธ์ ที่ชวานาจะต้องทำการผลิต ภายใต้กฎเกณฑ์ เงื่อนไขกำหนดของกลุ่มทุนในหลายรูปแบบเช่น ต้องบีบตัวเองทำการเพาะปลูก ให้ทันเวลาการส่งมอบตามกำหนดไว้ ในสัญญาและข้อกำหนดอื่นๆ ที่ชวานามักเป็นฝ่ายเสียเปรียบอยู่เสมอ

ภายใต้สภาวะ ที่กลุ่มทุนสร้างแรงกดดันต่อชวานาดังกล่าวนั้น ชวานามีได้หนึ่ง เฉยหรือรอรับเป็นทุกกระทำแต่เพียงฝ่ายเดียว ในทางตรงกันข้าม ชวานาได้มีความพยายามดิ้นรนต่อสู้ในหลายรูปแบบ ในความพยายามในการปรับเปลี่ยนเทคโนโลยีในการผลิต การปรับเปลี่ยนรูปแบบความสัมพันธ์ทางคมในการผลิต ด้วยการสร้างกลไกต่อรองให้มีความเข้มแข็งขึ้นๆ ซึ่งความพยายามต่อสู้ของชวานาเหล่านั้น ได้แสดงให้เห็นมาบ้างแล้ว ในบทที่ 4 และบทที่ 5

สำหรับบทนี้ จะวิเคราะห์ให้เห็นถึงการต่อสู้ของชวานาอีกรูปแบบหนึ่ง ที่ชวานาใช้เป็นยุทธวิธีเพื่อรักษาความอยู่รอดของตนเองไว้ ภายใต้การรุกเข้ามาอย่างเข้มข้น ของระบบการผลิตแบบทุนนิยม การปรับรูปแบบการบริหารจัดการที่ดินด้วยวิธีการที่หลากหลาย ภายใต้บริบทที่ชวานามีความแตกต่าง

ในขนาดการถือครองที่ดิน และความสามารถในการเข้าถึงทรัพยากรที่ดิน จนเกิดการแบ่งแยกชวานาออกเป็นชั้นชั้นต่างๆ ภายใต้บริบทนี้ จะศึกษาวิเคราะห์ว่าชวานาแต่ละกลุ่ม ที่เข้าสู่พันธสัญญามีวิธีปรับตัว ในการบริหารจัดการ ที่ดินอย่างไร และการปรับรูปแบบ การบริหารจัดการที่ดิน ที่ชวานาแต่ละกลุ่มได้กระทำอยู่นั้น เกิดผลต่อตัวชวานาเองอย่างไร การตอบคำถามในประเด็นเหล่านี้ จะนำมาสู่ความเข้าใจที่มากขึ้น ในช่วงของการเปลี่ยนผ่านของระบบทุนนิยม จากการจำนนแรงงานต่อทุน ในรูปแบบ ไปสู่การจำนนแรงงานต่อทุน ที่แท้จริงการเปลี่ยนผ่านที่เกิดขึ้นนี้ ได้เผชิญกับปัญหาอุปสรรคใดบ้าง

ในการวิเคราะห์จะนำชวานากลุ่มต่างๆในหมู่บ้านแสนพรม และหมู่บ้านกัวแลปาเปามาเป็นตัว

่างสำหรับการศึกษา เพื่อแสดงให้เห็นรูปธรรมที่ชัดเจนขึ้น

1.1 ขนาดการถือครองที่ดิน และวิธีการเข้าถึงที่ดินของชาวนาในระบบพันธสัญญา

จากการสัมภาษณ์อย่างคร่าว ๆ เรือนชาวนาที่ทำการเพาะปลูกหอมในระบบพันธสัญญา ในหมู่บ้านที่ทำ
เรศึกษาพบว่ากระจายตัวอยู่ในกลุ่มชาวนาจนไร้ที่ดิน ถือครองที่ดินอยู่ระหว่าง 0-2.5 ไร่ ร้อยละ 46
อยู่ในกลุ่มชาวนาขนาดเล็กถือครองที่ดินระหว่าง 2.5.1-5.0 ไร่ ร้อยละ 46 อยู่ในกลุ่มชาวนาขนาด
งานถือครองที่ดินระหว่าง 5.1-7.5 ไร่ ร้อยละ 12 และอยู่ในกลุ่มชาวนารวย ถือครองที่ดินขนาดใหญ่
แต่ 7.5 ไร่ ขึ้นไป มีร้อยละ 6 ดังที่แสดงให้เห็นในตาราง 6.1

ส่วนที่ดินที่กลุ่มทุนและชาวนาทำการเพาะปลูกในระบบพันธสัญญา จะเป็นที่ดินในกลุ่มเป็น
นใหญ่คือร้อยละ 78.97 ที่ดอนร้อยละ 20.94 และที่สูงร้อยละ 0.54(ดูรายละเอียดในตาราง 6.2)

สาเหตุที่กลุ่มทุนและชาวนา เลือกใช้ที่ดินในกลุ่ม เข้าสู่พันธสัญญานั้น เหตุผลในด้านศักยภาพ
งที่ดินในบริเวณที่กลุ่มมีศักยภาพที่จะทำการเพาะปลูกเพื่อการส่งออกได้ดีกว่าในที่ดอนและที่สูง เนื่องจาก
มารททำการผลิตได้พอดีกับเวลาความต้องการของตลาดส่งออกในประเทศญี่ปุ่น ได้กลายเป็นเหตุผลหนึ่ง
งการเลือกใช้ที่ดินในบริเวณดังกล่าว นอกเหนือจากเหตุผล ปัญหาการจัดการแรงงาน การจัดการน้ำ
งมีความเสี่ยงในการผลิตสูงเมื่อเพาะปลูกในบริเวณที่ดอน ซึ่งจะทำการวิเคราะห์ ในหัวข้อต่อไป

ส่วนกลุ่มชาวนาที่เข้าสู่พันธสัญญา ข้อมูลจากในตารางที่ 6.1และ6.2 ได้แสดงให้เห็นว่า
นใหญ่เป็นกลุ่มชาวนาจน และชาวนาที่ถือครองขนาดเล็ก ซึ่งมีข้อจำกัดในการเข้าถึงปัจจัยทุน ในการ
งัด และความสามารถในการ จัดการตลาดมากกว่าชาวนากลุ่มอื่นๆ ซึ่งสาเหตุของข้อจำกัดที่เกิดขึ้นนี้
นหนึ่ง เป็นผลมาจากความสามารถในการเข้าถึงทรัพยากรที่ดินที่แตกต่างกัน ทำให้ระดับการสะสมทุน
วมแตกต่างกันด้วย

โดยทั่วไปแล้ว การเข้าถึงและครอบครองที่ดินของชาวนาในหมู่บ้านที่ทำการศึกษามีสามารถ
งทำได้ด้วยวิธีการสืบทอดมรดก การซื้อขาย รัฐจัดสรรให้ ญาติพี่น้องหรือเพื่อนบ้านแบ่งให้ทำ และจาก
เรเช่า การเข้าถึงที่ดินของชาวนาที่แตกต่างกันได้กลายเป็นเงื่อนไขสำคัญของการเข้าควบคุม และ
เหน่ววิธีการบริหารจัดการที่ดินที่แตกต่างกันด้วย เมื่อเข้าสู่ระบบพันธสัญญา

แต่ก่อนที่จะทำการวิเคราะห์รูปแบบที่หลากหลาย ในการบริหารจัดการที่ดินนี้ จำเป็นที่จะต้อง

ตาราง 6.1 ค่าการไหลของเงินสด และวิธีการไหลเงินสด ของร้านผู้ให้บริการในชุมชน
ตามสัญญา

กลุ่มวิชา สาขาวิชา การศึกษา (ปี)	จำนวน ครู เรียน ราย ปี	วิธีการไหล และลักษณะการไหลของเงินสด (ปี) (ร้อยละ)																									
		เงินสด			เช็ค			บัตรเครดิต			บัตรเครดิต			บัตรเครดิต			เงินสด										
		รับ	จ่าย	สุทธิ	รับ	จ่าย	สุทธิ	รับ	จ่าย	สุทธิ	รับ	จ่าย	สุทธิ	รับ	จ่าย	สุทธิ	รับ	จ่าย	สุทธิ								
จำนวนราย 0 - 2.5	46	13	9.76	2	3.5	4.25	19.62	14.71	3.01	5.29	6.41	-	-	-	6	3.24	-	32.16	4.25	1	1.60	-	2.35	5	7.54	65.25	17.10
จำนวนราย 2.51 - 5.0	46	53	3.5	-	17	1	20.64	1.69	-	9.18	0.54	-	-	-	6	3.24	-	17.43	37.43	1.62	-	37.43	1.62	3	-	105	50.39
จำนวนราย 5.1 - 7.5	12	16.75	-	-	-	-	27.34	-	-	-	-	-	-	-	9	14.60	-	2.5	45.71	0.16	-	45.71	0.16	6	-	61.25	16.62
จำนวนราย 7.5 build	6	7	12.5	-	3	5.35	-	-	-	-	-	-	-	23	41.07	-	-	-	18	5	-	32.14	0.92	5	-	66	15.30
รวม	100	89.75	13.25	2	23.5	5.25	69.75	13.25	2	23.5	5.25	-	-	30	-	-	39	130.5	130.5	10	-	37.65	4.08	10	-	308.5	15.30
ร้อยละ		24.35	3.59	0.64	6.30	1.42	20.40			7.72				10.31			10.66	42.53			100				100		

ที่มา จากการศึกษาวิจัยของคณะผู้จัดทำ พ.ศ. 2535

ตารางที่ 6.2 ประเภทของที่ดินที่ชาวนากลุ่มต่าง ๆ ใช้เพาะปลูกหอมหัวใหญ่ในระบบพันธสัญญา
ปีการเพาะปลูก 2534/2535

กลุ่มชาวนา	จำนวน ร้อยละ	ประเภทของที่ดิน						รวมถือครอง	
		ที่ลุ่ม		ที่ดอน		ที่สูง		ไร่	เฉลี่ย
		ไร่	ร้อยละ	ไร่	ร้อยละ	ไร่	ร้อยละ		
ชาวนาจน (ไร่ที่ดิน)	46	44.25	15.25	20	26.45	2	100	66.25	1.44
ชาวนาขนาดเล็ก	46	171.5	58.73	13.5	17.88	-	-	185	4.02
ชาวนากลาง	12	47.25	16.24	14	18.54	-	-	61.25	5.10
ชาวนา(ราย)ถือ ที่ดินขนาดใหญ่	6	18	9.62	28	37.08	-	-	56	9.33
รวม		291	100	75.5	100	2	100	368.5	
ร้อยละ		78.97		20.49		0.54		100	

ที่มา การสำรวจภาคสนาม พ.ศ. 2535

ความเข้าใจ ต่อเงื่อนไขทั่วไป ของวิธีการเข้าถึงและควบคุมที่ดิน ในรูปแบบต่างๆก่อน เนื่องจากเป็นเงื่อนไขสำคัญ ในการกำหนดรูปแบบวิธีการบริหารจัดการที่ดิน ขณะเดียวกัน ก็ยังแสดงให้เห็นถึง มิติที่หลากหลายของความสัมพันธ์ระหว่าง ชาวนาในฐานะผู้ทำการเพาะปลูกกับชาวนากลุ่มอื่นๆ ในฐานะผู้ถือสิทธิในการเป็นเจ้าของที่ดิน ซึ่งเป็นผู้มีส่วนกำหนดการบริหารจัดการที่ดิน ของชาวนาผู้ทำการผลิตอีกทางหนึ่งด้วย เงื่อนไขและข้อได้เปรียบในการเข้าถึงที่ดิน ในแต่ละวิธีการสามารถ แสดงให้เห็นได้ดังต่อไปนี้

การได้ที่ดินด้วยวิธีการสืบทอดมรดก

การสืบทอดมรดกเป็นวิธีการหนึ่ง ที่ชาวนาสามารถเข้าถึงและควบคุมการใช้ที่ดิน ได้อย่างเป็นอิสระในฐานะเจ้าของหรือผู้ถือกรรมสิทธิ์อย่างถาวร (Ownership) ภายใต้ข้อกำหนดการใช้ที่ดินของรัฐสำหรับชาวนาที่นำที่ดิน ที่ถือครองด้วยวิธีการสืบทอดมรดก มาเข้าสู่พันธสัญญานั้น ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มชาวนาขนาดเล็ก ได้นำที่ดินในทีละจำนวน 53 ไร่ ที่ตอนจำนวน 3.5 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 28.64 และร้อยละ 1.89 ของที่ดินที่ถือครองทั้งหมด มาเข้าสู่พันธสัญญา ซึ่งมากกว่าชาวนากลุ่มอื่นๆ อย่างไรก็ตามก็ตามที่มาจากการสืบทอดมรดกนี้ ก็มีข้อจำกัดและข้อได้เปรียบ ในการบริหารจัดการหลายประการ ทั้งในด้านการเข้าถึงปัจจัยทุนในการผลิต การนำแรงงานมาทำการผลิต ซึ่งสามารถแสดงให้เห็นได้ โดยรวบวิเคราะห์ ผ่านเงื่อนไขการสืบทอดมรดก ในแต่ละแบบ

กระบวนการสืบทอดมรดกของชาวนา ในพื้นที่การศึกษาก็เป็นวิธีเดียวกัน กับชาวนาภาคเหนือเขตล้านนาทั่วไป ที่พ่อแม่ หรือผู้อาวุโสสูงสุด ในเครือญาติจะเป็นผู้แบ่งสรรมรดกให้กับลูกๆ ในขณะที่มีวัตถุประสงค์อย่างเท่าเทียมกัน หรือตามความจำเป็นของลูกแต่ละคน เช่น ลูกที่แยกครอบครัวออกไปจะได้รับมรดกที่ดินน้อยกว่าลูก ที่ยังอยู่ในครัวเรือนเดียวกับพ่อแม่ หรือลูกผู้หญิงที่อยู่กับพ่อแม่ จะได้รับมรดกเป็นบ้านด้วย นอกเหนือจากการได้ที่ดิน ซึ่งมีเหตุผลมาจากความจำเป็นที่จะต้องเลี้ยงดูพ่อแม่ ในยามแก่ชรา ทรัพย์สินนั้นจะเป็นที่รับรู้ร่วมกัน โดยทั่วไปในหมู่เครือญาติ

ประเพณีปฏิบัติที่สืบทอดต่อกันมานั้น แม้ว่าพ่อแม่จะได้แบ่งทรัพย์สินให้กับลูกไปแล้ว ในช่วงพ่อแม่ยังมีชีวิตอยู่ และลูกคนนั้นยังไม่ได้แยกครอบครัวออกไป สิทธิและอำนาจ การตัดสินใจในการใช้ที่ยังเป็นการตัดสินใจร่วมกันของคนในครัวเรือน ที่จะดำเนินการ เพาะปลูกหรือใช้ที่ดินอย่างไร พ่อแม่มีอำนาจสูงสุดในการตัดสินใจ แต่ถ้าในกรณีที่พ่อแม่ได้เสียชีวิตไปแล้ว และมีพี่น้องบางส่วนยังไม่ได้แยก

รวเร็วออกไป การตัดสินใจการใช้ที่ดิน ก็ยังเป็นการตัดสินใจร่วมกันภายในครัวเรือนนั้นอยู่ โดยพี่หรือ
น้องสาวสูงสุดในบ้าน จะเป็นผู้มีอำนาจในการตัดสินใจร่วมกับพี่น้องคนอื่นๆ ซึ่งทุกคนในครอบครัวจะต้อง
ง่วนร่วมในการช่วยกันทำการเพาะปลูกด้วย

ในอดีตที่ดิน ยังไม่ได้พัฒนาเป็นสินค้ามัน มรดกที่พ่อแม่แบ่งให้ จะถูกรับรองให้เป็นสิทธิของลูก
ชายสมบูรณ์ ก็ต่อเมื่อลูกได้แต่งงานและได้แยกครอบครัวออกไปเท่านั้น เนื่องจากการรับรองสิทธิเหนือที่
ที่แบ่งให้ นั้นจะพิจารณาจากภูมิลำเนาความรับผิดชอบ ความตั้งใจจริงในการทำการผลิต ซึ่งจะต้องสัม
พันธ์กับชาวนาครัวเรือนอื่นๆ ในกิจกรรมที่ต้องกระทำร่วมกัน เช่นการแลกเปลี่ยนแรงงาน การจัดการน้ำ
ระบบเหมืองฝาย ซึ่งเป็นธรรมเนียมปฏิบัติและข้อตกลงร่วมกัน ที่ชาวนาผู้ใช้ที่ดินต้องยึดถือปฏิบัติด้วย
ความเคารพ

ดังนั้นการรับรองสิทธิในที่ดิน จึงเป็นเรื่องที่พ่อแม่และเครือญาติจะต้องพิจารณาอย่างรอบคอบ
เพราะหมายถึงการให้ชุมชนยอมรับสิทธิของลูกตนเองให้เข้าร่วมกับชุมชน ในฐานะหน่วยการผลิตหนึ่ง ที่
ลงไปมีส่วนร่วมในการใช้ทรัพยากรร่วมกันกับครัวเรือนอื่น ในฐานะสมาชิกของชุมชน

ในสถานการณ์ปัจจุบันที่ดิน ได้ถูกพัฒนาให้เป็นสินค้าชนิดหนึ่งที่สามารถซื้อขายได้ จำนองจำนำได้ และ
เอกสารรับรองสิทธิ จากรัฐสามารถใช้เป็นหลักฐานสำหรับการกู้ยืมเงินได้ ทำให้แบบแผนการสืบทอด
มรดกและการรับรองสิทธิในที่ดินได้เปลี่ยนไปจากเดิม ความจำเป็นในการโอนสิทธิ การถือครองที่ดินให้
ลูกตามกฎหมาย ได้เป็นเงื่อนไขสำคัญ ที่ทำให้สิทธิการถือครองที่ดิน ที่เคยเป็นกรรมสิทธิ์ร่วมกันของ
ครัวเรือนตามประเพณีการสืบทอดมรดก ได้ถูกแปรเปลี่ยนมาเป็นกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคลอย่างรวดเร็วขึ้น
ถ้าพ่อแม่พ่อแม่ได้ไปโอนที่ดินตามกฎหมายแล้ว ลูกมักจะถือว่าพ่อแม่ได้มอบสิทธิและอำนาจในการครอบ
ครองที่ดินแก่ตนเองแล้ว กรรมสิทธิ์เหนือที่ดิน จึงเป็นของลูกแต่ละคนตั้งที่ระบุไว้ในเอกสารการโอน ไม่
มีสิทธิของครัวเรือนที่มีพ่อแม่คอยควบคุมอีกต่อไป

ในขณะเดียวกันการโอนที่ดินในลักษณะดังกล่าว ได้ทำให้ที่ดินถูกแบ่งซอยเป็นแปลงเล็กแปลง
น้อยมากขึ้น เพราะการสืบทอดมรดกตามกฎหมายนั้น จะต้องระบุปริมาณพื้นที่และบุคคลที่ครอบครองชัดเจน
มือง่ายต่อการโอน จึงทำให้ที่ดินเป็นแปลงเล็กน้อยอยู่แล้วถูกแบ่งซอยออกไปอีก แต่ถ้าเป็นการโอนสิทธิ
การใช้ที่ดินตามประเพณีการสืบทอดมรดกแบบเดิมนั้น จะไม่พบปัญหานี้มากนัก แม้ว่าที่ดินจะเป็นแปลงเล็ก
แปลงน้อยอยู่แล้วก็ตาม พ่อแม่จะหลีกเลี่ยงการแบ่งซอยที่ดินให้เป็นผืนเล็กผืนน้อย โดยใช้วิธีการผลัดเปลี่ยนกัน
มาเป็นป่าไป โดยที่ลูกได้รับสิทธิใช้ที่ดินในปีนั้น จะเป็นผู้รับภาระการจัดการเองทั้งหมด โดยที่ลูกคนอื่นๆ

เข้ามาช่วยบ้าง ในช่วงของการทำนาเพื่อปลูกข้าวไว้กิน ผลผลิตที่ได้คนที่ได้สิทธิ์จะได้มากกว่าคนอื่นตาม
ดส่วนที่ลงแรงงานไป นอกจากนี้ยังมีสิทธิ์ที่จะปลูกพืชอื่นๆ เพื่อขายเอง โดยไม่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์
ของพี่น้องคนอื่น ภายหลังจากฤดูการทำนา แต่การสืบทอดมรดกตามกฎหมายไม่อนุญาตให้ทำเช่นนั้นได้ นอกจาก
การสืบทอดมรดกตามกฎหมาย ยังมีส่วนสำคัญที่ทำให้ลูกหลานชาวนาดัดนิสัยใจ ชายที่คืนที่ได้รับมาจากพ่อแม่
ให้กับผู้อื่น เนื่องจากปริมาณที่ดินที่ได้รับส่วนแบ่ง มีปริมาณเล็กน้อยจนไม่เพียงพอที่จะใช้ประโยชน์สำหรับ
การเพาะปลูกสำหรับการยังชีพได้ และมีน้อยเกินไปสำหรับการใช้แรงงานที่ยาวนาน สำหรับการลงทุน
เพาะปลูกเพื่อการค้า แต่ก็มีลูกหลานชาวนาหลายรายในหมู่บ้านที่ทำการศึกษามือที่ได้รับมรดกจากพ่อแม่
แล้วปล่อยให้ดินของตนเองทิ้งร้างไว้เพื่อรอเวลาคนมาขอเช่าหรือซื้อ ในขณะที่ตนเองก็เข้ามาเป็นแรงงาน
บจ้างในเมือง หรือบางคนอาจจะปล่อยให้ตนเองที่ได้รับมรดกมานั้น ให้ญาติพี่น้องทำโดยไม่คิดค่าเช่าเป็น
เงินแต่อาจจะขอส่วนแบ่งเป็นผลผลิตไว้กิน จากญาติพี่น้อง โดยอ้างกรรมสิทธิ์เหนือที่ดินผืนนั้น และตนเอง
ไม่ต้องเป็นแรงงานคอยช่วยเหลือเหมือนเมื่อครั้งที่ดินยังเป็นของครัวเรือนและมีพ่อแม่คอยดูแลอยู่ แม้ว่า
จะอยู่ในครัวเรือนเดียวกันก็ตาม

กล่าวโดยสรุปการสืบทอดมรดกแบบใหม่ ได้ทำให้สภาพการจัดการที่ดิน ที่ครั้งหนึ่งเคยเป็น
ารถือครองร่วมกันระหว่างสมาชิกภายในครัวเรือนและวงศ์ญาติ เพื่อทำการผลิต มาเป็นการตัดสินใจ
และทำการผลิตในฐานะปัจเจกชนผู้ครอบครองที่ดิน ที่ได้รับส่วนแบ่งมาอย่างโดดเดี่ยว ทำให้เกิดปัญหา
ารขาดแคลนแรงงานจากเครือญาติ และนำไปสู่การจ้างแรงงานภายนอกครัวเรือน มาทำการผลิต ส่วน
มาชิกครัวเรือนและญาติพี่น้อง ที่ไม่มีที่ดินหรือมีที่ดินไม่เพียงพอ ก็จะผันตนเองไปเป็นแรงงานรับจ้าง ทั้ง
และนอกภาคการเกษตร หรือประกอบอาชีพอื่นๆ ตามเงื่อนไขที่แต่ละคนจะทำได้ โดยปล่อยให้ผู้ทำการ
เกษตรเผชิญอยู่กับการผลิตที่ใช้รูปแบบการจ้างงานอย่างเต็มที่และเผชิญกับความเสี่ยงและความไม่แน่นอน
องปัญหาาราคาผลผลิตดังที่กล่าวมาแล้วในบทที่ 5 แต่อย่างไรก็ตาม การสืบทอดมรดกแบบใหม่ ก็มีข้อ
กัเปรียบในการเข้าถึงปัจจัยทุนเงินสด ได้ดีเช่นกัน เนื่องจากที่ดินที่ได้รับมรดกตามกฎหมายนั้น จะได้รับ
ารรับรองสิทธิ์จากรัฐ โดยมีเอกสารสิทธิ์เป็นหลักประกันสำหรับการกู้เงินมาใช้ในการผลิต

การได้ที่ดินมาด้วยการซื้อขาย

เป็นวิธีการที่ชาวนาสามารถเข้าถึงที่ดินและมีสิทธิ์ใช้ที่ดินได้อย่างอิสระ เช่นเดียวกับการได้

ดินด้วยวิธีการสืบทอดมรดกแต่การซื้อที่ดินมา เพื่อทำการเกษตรหรือเพาะปลูกหอมหัวใหญ่ ในระบบ-
พันธสัญญาในหมู่บ้านที่ทำการศึกษาระหว่าง 4-5 ปีที่ผ่านมา มีจำนวนไม่มากนัก โดยเฉพาะในบริเวณที่ลุ่ม
ใช้ทำนาได้ การสำรวจข้อมูลภาคสนามของผู้วิจัยในปี 2535 ได้พบว่าชาวนาที่เป็นเจ้าของที่ดินที่ได้มา
วยการซื้อขาย มาเพาะปลูกในระบบพันธสัญญาเพียงร้อยละ 1.72 ของที่ดินทั้งหมด ดังในตารางที่ 6.1
ยที่ดินที่ได้มาจากการซื้อขายนั้นเป็นที่ดินที่ซื้อเข้ามาในช่วงก่อนปี 2530 เป็นส่วนใหญ่ ส่วนการซื้อขายที่ดิน
ช่วงภายหลังปี 2530 จะเป็นการซื้อที่ดินในบริเวณที่ดอน เขตจัดสรรสหกรณ์ห้วยมะนาว ซึ่งเป็นที่ดินที่
รัฐได้จัดสรรให้กับชาวนายากจนไร้ที่ดินทำกิน ตั้งแต่ปี 2518 แต่ชาวนาเหล่านั้นไม่มีทุนเพียงพอที่จะเข้า
ปรับปรุงที่ดินมาทำการเพาะปลูกได้ จึงขายสิทธิการครองครองที่ดินเหล่านั้นให้กับชาวนารวยและพ่อค้า
จึงกำไรนอกหมู่บ้านในราคาที่ไม่แพงมากนัก

สาเหตุที่ไม่มีเมื่อนำที่ดินที่ได้จากการซื้อขายมาลงทุนเพาะปลูกหอมหัวใหญ่ในระบบพันธสัญญา
าวนาส่วนใหญ่ ให้เหตุผลว่าที่ดินที่ขายกันในช่วงปัจจุบัน มีราคาแพงเกินไปไม่คุ้มค่า กับการลงทุนและ
เนื่องจากการขายที่ดินในบริเวณที่ลุ่ม จะขายยกแปลงครั้งละหลายๆ ไร่ เป็นการยากที่ชาวนารายย่อยจะ
เงินทุนเข้าไปซื้อได้ ดังนั้นจึงมีชาวนาจำนวนเพียงเล็กน้อยในหมู่บ้านที่ทำการศึกษานำที่ดินมาเพาะปลูก
ระบบพันธสัญญาส่วนใหญ่จะเป็นชาวนาที่มีเงิน ไซที่ตี ในการกู้ยืมเงินมาลงทุน

กล่าวโดยสรุปความสำคัญของการได้ที่ดินที่ได้มา ด้วยการซื้อขายของชาวนาในช่วงปัจจุบันไม่
ก็เป็นช่องทางสำคัญของการได้ที่ดินเมื่อเทียบกับการได้ที่ดินโดยการสืบทอดมรดก ซื้อได้เปรียบของการ
ที่ดินที่ได้มาด้วยการซื้อขายจะทำให้ชาวนาสามารถครองครองที่ดินได้อย่างถาวร และได้รับสิทธิพิเศษ
ากรรัฐในการลงทุนในที่ดิน เช่นเดียวกับวิธีการสืบทอดมรดก นอกจากนี้ยังมีอำนาจการตัดสินใจในการใช้
ินได้อย่างอิสระ มากกว่าช่องทาง การได้ที่ดินโดยวิธีการอื่นๆ ดังที่จะกล่าวต่อไป

การได้ที่ดินมาจากการจัดสรรของรัฐ

สำหรับที่ดินที่รัฐได้เข้าไปจัดสรรให้กับชาวนานั้น เป็นที่ดินที่อยู่ในที่ดอนทางด้านทิศตะวันตก
งหมู่บ้านที่ทำการศึกษา โดยครั้งหนึ่งเคยเป็นพื้นที่ปลูกอ้อยและยาสูบของชาวนาในตำบลบ้านกาด และ
พื้นที่เขตป่าสงวนเสื่อมโทรม ต่อมากลายเป็นที่ดินจัดสรรนั้นเกิดจากการเรียกร้อง ของสหพันธ์ชาวไร
าวนาแห่งประเทศไทย ให้มีการปฏิรูปที่ดินทำกินให้กับชาวนาไร้ที่ดินทำกิน ผนวกกับการต่อสู้เรียกร้อง

ช่างชั้นของชาวนาในพื้นที่ โดยการนำของประธานสหพันธ์ผู้นำชนวังยุติธรรม (ในช่วงภายหลังเหตุการณ์เดือนตุลาคม 2516) ได้เป็นเงื่อนไขสำคัญที่ผลักดันให้รัฐบาลเข้ามามีบทบาทในการจัดสรรที่ดินบริเวณนี้ เป็นที่ทำกินของชาวนายากจนในปี พ.ศ. 2518 ให้อยู่ในการควบคุมดูแลของโครงการสหกรณ์ห้วยมะนาว กรมส่งเสริมสหกรณ์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

สาระสำคัญของการจัดสรรที่ดินตามโครงการดังกล่าว เป็นการจัดสรรที่ดินผืนใหญ่โดยรัฐฯ ให้อำนาจโครงการสหกรณ์ห้วยมะนาว กรมส่งเสริมสหกรณ์ เป็นผู้มีสิทธิในที่ดินนั้นและเป็นผู้จัดสรรให้ชาวนายากจนไร้ที่ดินทำกิน ในเขตพื้นที่อำเภอสันป่าตอง เป็นผู้ได้รับจัดสรรก่อนเป็นอันดับแรกและพื้นที่ๆ เป็นอันดับต่อมา โดยโครงการสหกรณ์ห้วยมะนาว จัดแบ่งที่ดินออกเป็นแปลง แปลงละ 6 ไร่ กรณีพื้นที่ลุ่มและอยู่ใกล้แหล่งน้ำ แต่ถ้าอยู่ในที่ดอนและไกลแหล่งน้ำจะแบ่งเป็นแปลง แปลงละ 8 ไร่ หน้าที่บ้านจะจัดเป็นแปลงละ 3 ไร่ การจัดสรรจะให้ผู้ที่อยู่ในเงื่อนไข มาลงชื่อและจับสลากเพื่อเข้าไปกิน โดยโครงการสหกรณ์ห้วยมะนาว จะเป็นผู้ส่งเสริมกิจการด้านการเกษตรกรให้สินเชื่อ และปัจจัยการผลิตต่างๆ สำหรับที่ดินที่เกษตรกรได้มานั้น ไม่สามารถนำไปขายได้ แต่โอนเป็นกรรมสิทธิ์ของลูกหรือญาติพี่น้องได้ กรรมสิทธิ์ในที่ดินยังเป็นของสหกรณ์ห้วยมะนาว ซึ่งเป็นหน่วยงานของรัฐ ทั้งหมดทุกแปลง การเปลี่ยนมือผู้ถือครองในกรณีที่ไม่มีผู้เข้าทำกินเป็นอำนาจและสิทธิ ของโครงการสหกรณ์ห้วยมะนาวด้วยกัน ส่วนที่ดินที่ชาวนาได้นั้น จะไม่มีเอกสารสิทธิให้เพราะถือว่าเจ้าของที่ดินคือ โครงการสหกรณ์ห้วยมะนาว

สำหรับชาวนาในหมู่บ้านที่ทำการศึกษ จากการสัมภาษณ์ของผู้วิจัย พบว่ามีผู้ใช้ที่ดินในเขตจัดสรรห้วยมะนาว มาเพาะปลูกหอมแบบมีพันธสัญญาจำนวน 38 ไร่ จากทั้งหมด 368.5 ไร่ หรือร้อยละ 10.31 ดังรายละเอียดในตาราง 6.1 และ 6.2 ซึ่งส่วนใหญ่เป็นของชาวนารวยและชาวนาง ในขณะที่ยาจนซึ่งได้รับการจัดสรรเช่นเดียวกัน ไม่มีใครใช้ที่ดินในเขตจัดสรรสหกรณ์ห้วยมะนาว มาเพาะปลูกหอมหัวใหญ่แบบมีพันธสัญญา สาเหตุสำคัญที่ชาวนาจน ไม่ใช้ที่ดินบริเวณที่จัดสรรมาเพาะปลูก มีสาเหตุมาจากฐานะทางเศรษฐกิจ ของครัวเรือนผู้ถือครองซึ่งมีข้อจำกัดในการเข้าถึงปัจจัยทุนในการผลิต และที่ดินได้รับการจัดสรรนั้น จะเป็นที่ดินที่เสื่อมสภาพ การเพาะปลูกต้องใช้แรงงานและทุนจำนวนมาก เพื่อปรับปรุงให้ดินมีสภาพดีเพียงพอ ที่จะทำการเพาะปลูกได้ ด้วยข้อจำกัดดังกล่าว จึงไม่มีชาวนาจน รายใด เข้าไปทำการเพาะปลูก ส่วนอีกสาเหตุนั้นมาจากข้อจำกัดในด้านแรงงาน กล่าวคือ การเพาะปลูกในบริเวณที่ดอนห้วยมะนาว จะเพาะปลูกในช่วงเดียวกันกับการเพาะปลูกข้าวนาปีเพื่อการยังชีพ

งชาวนาในพื้นที่การศึกษา โดยเฉพาะบ้านแสนพรหม จะปลูกข้าวช่วงเดียวกันกับการเพาะกล้าหอม ใน
ที่ตอนคือระหว่างเดือนกันยายนถึงเดือนตุลาคมของทุกปี เนื่องจากที่นาในบ้านแสนพรหมอยู่ในแอ่งที่
ต่ำ น้ำท่วมขังได้ง่ายในช่วงฤดูน้ำหลาก ชาวนาบ้านแสนพรหมจึงต้องเลื่อนเวลาการเพาะปลูกข้าวนาปี
กว่าปกติเพื่อรอน้ำลดและเป็นสาเหตุสำคัญที่แม้แต่ชาวนาที่มี ที่ดินของตนเองมีเอกสารสิทธิ สำหรับการ
ไม่เงินและได้รับการจัดสรร ที่ดินในเขตห้วยมะนาว เช่น น้อยราชย์ ก็ไม่ไปทำด้วยสาเหตุเงื่อนไข
วายประการ น้อยราชย์ได้อธิบายและให้เหตุผลว่า

"...อ้ายใครไปเฎาะกะเป็นเหมือนกันใครลองลักเตื่อ เผื่อจะถูกหวย
อย่างป็นพ่อง แต่มันมาเด็กโต้งเต็กนา (เกะกะ) นี้กะ เอาอย่างบ่
บ่อย่าง (ทำอย่างหนึ่งอีกอย่างหนึ่งก็ทำไม่ไหว) แต่จะโตก็เอาข้าวไว้
กินก่อน สตางค์ไว้เซาะที่หลังเข้ามันบ่เหมือนกำนันแก้ว เป็นคนมีเงิน
เอาเงินเข้าบับได้ แต่เขาต้องเอาแ่งเข้าบับทุกอย่างเฎาะบ่บ่..."
(สัมภาษณ์ น้อยราชย์ 2534)

การอธิบายการไม่เข้าไปทำกินดังกล่าว เป็นการอธิบาย จากปัญหาข้อจำกัดด้านแรงงาน
หลักประกัน ของการยังชีพ ซึ่งมีความสำคัญว่าการเข้าไปเสี่ยงเพาะปลูกหอม ในที่ตอนของรัฐเพื่อ
การค้าในระบบพันธสัญญา

อย่างไรก็ตามปัญหาในลักษณะของชาวนาบ้านแสนพรหม มักจะไม่ค่อยปรากฏเป็นปัญหา ให้
บชาวนาบ้านกิ้วแลป่าเป้ามากนัก เนื่องจากเวลาการเพาะปลูกข้าวนาปีของชาวนาบ้านกิ้วแลฯ เสร็จ
อน เวลาการเพาะปลูกหอมต่อในที่ตอนเขตจัดสรรห้วยมะนาว จึงทำให้ชาวนาบ้านกิ้วแลป่าเป้า ส
ารถใช้แรงงานในช่วงนี้เข้าทำการผลิตในที่ตอนได้ โดยไม่ติดปัญหาการใช้แรงงานเพื่อการยังชีพ
กล่าวโดยสรุป การได้ที่ดินมาด้วยวิธีการจัดสรรจากรัฐ ส่วนใหญ่มีสภาพ เป็นที่ตอนเสื่อม
ภาพต้องใช้เงินสดในการลงทุนสูง กรรมสิทธิ์ในที่ดินยังเป็นของรัฐ การตัดสินใจการใช้ที่ดิน ยังขึ้นอยู่กับ
เงื่อนไขข้อกำหนดของรัฐ และวางแผนการใช้ที่ดินโดยรัฐ ว่าควรจะส่งเสริมให้เพาะปลูกพืชชนิดใด และ
ควรสนับสนุนปัจจัยการผลิต ให้กับเกษตรกรกลุ่มไหน ภายใต้เงื่อนไขการได้ที่ดินในลักษณะดังกล่าว จึง
ทำให้กลุ่มชาวนารวยชาวนาขนาดกลาง และชาวนาขนาดเล็กบางรายเท่านั้น ที่เข้าไปใช้ประโยชน์ได้

เงื่อนไขที่ต่างกัน กล่าวคือ การเข้าไปทำการผลิต ของชาวนารวยและชาวนาขนาดกลาง จะเข้าไปทำการที่ดินอย่างอิสระ มากกว่าชาวนาขนาดเล็ก เนื่องจากมีความสามารถในการเข้าถึงปัจจัยทุนดีกว่า จะไม่ต้องรอการสนับสนุนปัจจัยการผลิต จากหน่วยงานของรัฐ นอกจากนี้ยังสามารถ จ้างแรงงานเข้าทำการผลิตได้ โดยไม่ต้องกังวลว่า จะมีแรงงานภายในครัวเรือนหรือไม่ ในขณะที่ชาวนาขนาดเล็ก จะชาวนาจนไร้ที่ดิน การเข้าไปทำการผลิต ยังขึ้นอยู่กับเงื่อนไขการสนับสนุนการใช้ที่ดินโดยรัฐหรือกลุ่ม ซึ่งไม่ได้สนับสนุนต้นทุนการผลิตทั้งหมดแต่จะสนับสนุน เพียงบางส่วน ในขณะที่เงื่อนไขการสะสมทุน จะเข้าถึงปัจจัยทุนของชาวนาขนาดเล็กและชาวนาไร้ที่ดิน มีข้อจำกัดมากโดยเฉพาะการกู้ยืมเงินจากสถาบันการเงินในระบบ แต่การปลูกหอมในที่ดอนมีความจำเป็นที่จะต้องใช้ ทุนเงินสดสูง เพื่อนำมาใช้ขายสำหรับการจ้างแรงงาน และปัจจัยทุนอื่นๆ ทำให้ชาวนาขนาดเล็กและชาวนาจนไร้ที่ดิน มีโอกาสใช้ที่ที่ได้รับ การจัดสรรจากรัฐน้อยกว่าชาวนารวย และชาวนาขนาดกลาง

การไ้ที่ดิน โดยญาติหรือเพื่อนบ้านแบ่ง ให้ทำ

ชาวนาที่นำที่ดินจากญาติแบ่ง ให้ทำ และนำมาทำการผลิตในระบบพันธสัญญา ส่วนใหญ่อยู่ในกลุ่มชาวนาขนาดเล็กและชาวนาจนไร้ที่ดิน โดยมีประมาณ ร้อยละ 10.85 ของการไ้ที่ดินมาทั้งหมด ที่นำมาเพาะปลูกในระบบพันธสัญญา ตูรายละเอียดยในตารางที่ 6.1 ญาติจะแบ่งที่ดินให้ทำกินสองลักษณะ อ แบ่งที่ดินให้ทำกินตลอดทั้งปี และแบ่งให้เพาะปลูกบางช่วง การแบ่งที่ดินให้ทำกินนั้นนอกจากจะแบ่งให้ด้วยความเสนห์หา ในฐานะลูกหลานและเครือญาติแล้ว ยังแบ่งให้ทำกินด้วยเหตุผลอื่นอีก เช่นการแบ่งช่วยเหลือความต้องการแรงงาน ไว้ช่วยเหลือกันในการทำการผลิต

การแบ่งที่ดินด้วยเหตุผลใดก็ตาม ชาวนาที่ไ้ที่ดินทำการเพาะปลูก โดยวิธีนี้มีข้อจำกัดอย่าง กัยกันคือ ขาดความอิสระในการใช้ที่ดิน โดยเฉพาะในสถานการณ์ที่ ที่ดินมีปัญหาทางกายภาพสูง เช่น ปัญหาการขาดแคลนน้ำ อาจจะต้องแก้ไขด้วยการปรับเปลี่ยนพื้นผิวดิน ไม่สามารถทำได้ อย่างอิสระ ถ้าไม่ได้รับการอนุญาตจากเจ้าของที่ดิน และถ้าเป็นชาวนาที่ไม่มีที่ดิน เป็นของตนเอง เลยการใช้ที่ดินยังมีข้อ กัดมากยิ่งขึ้น ในการกู้ยืมเงินเข้ามาทำการผลิตแต่การแบ่งที่ดินให้ทำกิน ได้มีส่วนลดต้นทุนการเพาะปลูก กกับชาวนาด้วยเช่นกัน เพราะไม่ต้องเสียค่าเช่าที่ดิน และยังเป็นวิธีผูกมัดการแลกเปลี่ยนแรงงานอีกวิธี ึ่ง มีส่วนทำให้ต้นทุนแรงงาน ของชาวนาในกลุ่มนี้ไม่สูงขึ้น มากนัก

การไถ่ที่ดินโดยวิธีการเช่า

ชาวนาที่เช่าที่ดินมาเพาะปลูกหอมแบบมีพันธสัญญา มีปริมาณที่ค่อนข้างสูง คือร้อยละ 42.53 ของวิธีการไถ่ที่ดินทั้งหมด ที่ชาวนานำมาทำการเพาะปลูก ส่วนใหญ่เป็นที่ดินของกลุ่มชาวนาจนไร้ที่ดิน ไร่ชาวนาขนาดเล็ก ดูรายละเอียดในตาราง 6.1 โดยทั่วไปการเช่าที่ดิน จะมีรูปแบบการเช่า 2 รูปแบบ คือ การเช่า ที่จ่ายค่าตอบแทนเป็นผลผลิต และการเช่า ที่จ่ายค่าตอบแทนเป็นเงินสด

การเช่าแบบแรก จะเป็นการเช่าที่ดินในที่นา เพื่อปลูกข้าว โดยจ่ายค่าเช่า เป็นข้าวแบบ บ่งครั้งผลผลิต ให้กับเจ้าของที่ดินเฉพาะในช่วงการทำนาปี การใช้ที่ดินหลังจากนั้น เจ้าของที่ดินอนุญาต ให้ใช้ที่ดินมาปลูกพืชอื่น ๆ ได้ โดยไม่ต้องจ่ายค่าเช่าเพิ่ม การเช่าในลักษณะนี้ได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ผู้ให้เช่าไม่จำเป็นต้องช่วยเหลือปัจจัยการผลิต ให้กับผู้เช่าเหมือนในอดีต เพราะได้ให้สิทธิ การใช้ที่ดิน หลังจากปลูกข้าวนาปีไปแล้ว จึงไม่จำเป็นต้องช่วยเหลืออีก

ข้อจำกัดสำคัญ ของการใช้ที่ดิน ที่เข้ามาในลักษณะนี้คือ ไม่สามารถใช้ที่ดิน ได้อย่างอิสระ เฉพาะในช่วงฤดูการทำนาปี เจ้าของที่ดินไม่อนุญาตให้ปล่อยที่ดินเว้นว่างไว้ โดยไม่ทำนาปีหรือปลูก พืชอื่นนอกจากข้าว ทำให้การปรับรูปแบบการใช้ที่ดิน มีความยากลำบากมากขึ้น เมื่อเผชิญกับความเสี่ยง บกการเพาะปลูกหอมในระบบพันธสัญญา เช่นปัญหาราคาผลผลิตตกต่ำ ต้นทุนการเพาะปลูกสูงเกินไป หรือ ฤหการขาดแคลนน้ำ ฯลฯ นอกจากจะต้องเผชิญกับปัญหา การไม่มีหลักทรัพย์ มาค้ำประกันการกู้เงิน ปลงทุนแล้ว ซึ่งจะทำให้การวิเคราะห์ในหัวข้อต่อไป

ส่วนการเช่าที่จ่ายค่าตอบแทนเป็นเงินสด ชาวนาเรียกวิธีการเช่าแบบนี้ว่า "การซื้อขาย ลังนา" ในกรณีที่ดินในที่ลุ่ม หรือ "การขายหน้าดิน" ในกรณีในที่ดอน มีอยู่ 3 รูปแบบตามระยะเวลา การเช่าคือ 1) " การขายหลัง" เฉพาะในช่วงการเพาะปลูกหอมหัวใหญ่ 2) "การขายหลัง" แบบปี ่อปี 3) " การขายหลัง" ระยะยาวหลายปี ตามข้อตกลงร่วมระหว่างผู้ให้เช่ากับผู้เช่า

การเช่าในแบบแรก จะเป็นการเช่าในที่นา ผู้เช่ามีสิทธิใช้ที่ดินเฉพาะเพื่อการปลูกหอม ี้อื่นๆ ที่ตกลงกันกับเจ้าของนา ซึ่งจะต้องไม่มีผลกระทบกับเวลาการปลูกข้าว นาปี และนาปี ึ่งเจ้าของนา สัญญาเช่าจะเสร็จสิ้น ภายหลังจากเก็บเกี่ยวหอมเสร็จแล้ว เมื่อถึงฤดูการเพาะปลูก ันต่อไป จึงจะกลับมาทำสัญญาเช่ากันใหม่ ส่วนการเช่าในที่ดอนเฉพาะในช่วงการปลูกหอม ไม่ปรากฏ ให้เห็นในพื้นที่การศึกษา มีแต่การเช่าแบบขายหลัง ปีต่อปีขึ้นไป ซึ่งจะได้ทำการวิเคราะห์อีกครั้งหนึ่ง

การเช่าที่นาในลักษณะนี้จะมี ข้อจำกัดในการใช้ที่ดินหลายประการ โดยเฉพาะปัญหาความต่อเนื่องในการใช้ที่ดิน และเวลาในการใช้ที่ดิน ที่ขึ้นอยู่กับเจ้าของที่ดินว่าจะตัดสินใจ ให้ใช้ที่ดินหรือไม่อย่างไร เช่น ในปีที่เจ้าของที่ดินเห็นว่าราคาหอมจะมีราคาสูง เจ้าของที่ดินมักจะเข้ามาทำการเพาะปลูกเอง ชาวนาผู้เช่าก็จะไม่มีสิทธิใช้ที่ดินในปีนั้น ส่วนการกำหนดระยะเวลาการเพาะปลูกหอม จะได้ในช่วงเดียวคือ ภายหลังจากการปลูกข้าวนาปีเสร็จแล้วเท่านั้น ซึ่งปัญหาสำคัญ ของการเพาะปลูกช่วงนี้คือ ราคาผลผลิตที่กำหนดไว้ในสัญญา จะมีราคาต่ำกว่าการเพาะปลูกในช่วงอื่นๆ การปรับรูปแบบการใช้ที่ดิน เพื่อให้ได้ราคาสูงภายใต้ข้อกำหนดของพันธสัญญาจึงมีข้อจำกัดมาก อันเกิดจากปัญหาเงื่อนไขความสัมพันธ์การเช่าที่ดินดังกล่าว

อย่างไรก็ตาม เหตุผลที่เจ้าของที่ดิน แบ่งที่นาให้เช่าปลูกหอม ภายหลังจากการทำนาปีไม่ได้มีเหตุผลหลัก จากความต้องการรายได้จากการเช่า แต่แบ่งให้เพาะปลูกด้วยเหตุผลของความต้องการแรงงานที่แน่นอน เพื่อช่วยเหลือกันในช่วงที่การขาดแคลนแรงงานสูงมากกว่า เพราะรายได้จากการเช่าในขณะนี้มีราคาไม่สูงมากนัก ประมาณไร่ละ 1000-1500 บาท ในปีการเพาะปลูก พ.ศ.2534/2535 ค่าต่างกันตามเงื่อนไข ความอุดมสมบูรณ์ของที่ดินในแต่ละที่ ด้วยเงื่อนไขของความต้องการแรงงานดังกล่าว ทำให้การลดต้นทุนการผลิต โดยใช้วิธีการแลกเปลี่ยนแรงงาน ยังคงมีอยู่

การเช่าที่ดินในแบบที่สอง เป็นสัญญาการเช่าแบบปีต่อปี ผู้เช่ามีสิทธิ ใช้ที่ดินเพื่อเพาะปลูกต่างๆ ได้อย่างอิสระ โดยไม่ส่งผลกระทบต่อกระบวนการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ผิวดิน ข้อได้เปรียบของการเช่าที่ดินลักษณะนี้คือ ผู้เช่าสามารถปรับรูปแบบการจัดการที่ดิน ให้สอดคล้องกับปัญหาที่เกิดจากการเพาะปลูกในพันธสัญญา ได้อย่างน้อยในหนึ่งปีการเพาะปลูก โดยไม่ต้องถูกควบคุมการใช้ที่ดินจากเจ้าของที่ดินให้ชาวนาบางรายที่มีความสามารถกู้เงินมาลงทุนได้ เลือกใช้ที่ดินที่เข้ามา ทำการเพาะปลูกหอมนอกกาล เพื่อให้สอดคล้อง กับช่วงเวลาที่หอมมีราคาแพงได้ อย่างไรก็ตามเงื่อนไข การปรับรูปแบบการจัดการที่ดินในลักษณะดังกล่าว ไม่ได้อยู่ที่ความมีอิสระหรือข้อจำกัด การใช้ที่ดินแต่เพียงอย่างเดียว แต่ขึ้นกับเงื่อนไข การเข้าถึงปัจจัยทุนอื่นๆอีก ซึ่งจะได้ทำการวิเคราะห์ในหัวข้อต่อไป

การเช่าในแบบที่สาม เป็นสัญญาการเช่าแบบเหมาจ่ายระยะยาว มากกว่าหนึ่งปี ผู้เช่าจะเสียค่าเช่าครั้งแรกในอัตราที่ค่อนข้างสูง ชาวนาจนไร้ที่ดินและชาวนาขนาดเล็ก ไม่มีโอกาสได้เช่าลักษณะนี้บ่อยนัก เพราะต้องจ่ายเงินสดเป็นจำนวนมาก แต่ไม่เป็นปัญหากับชาวนารวยหรือชาวที่มีที่ดินที่มีเอกสารสิทธิ สำหรับการกู้ยืมเงินได้ ข้อได้เปรียบของการเช่าในลักษณะนี้ คือมีโอกาสการใช้ที่ดินได้

ว่ากว่า การปรับเปลี่ยนแบบแผนการผลิต สามารถปรับตัวได้ยืดหยุ่นกว่า การเช่าในระยะสั้น แบบปีต่อ หรือแบบอื่นคงที่กล่าวมา ในตอนต้น แต่ข้อจำกัดของการเช่าที่ดินในระยะยาวคือ จะถูกบีบให้ต้องทำ เพาะปลูกเพื่อการค้า ทุกๆปีเพื่อให้คุ้มกับค่าเช่าที่ได้จ่ายไปเป็นเงินสดในครั้งแรกที่ท่าสัญญา แม้ว่าจะ เติบโตกับความเลื่อมใส มากมายก็ตาม

อย่างไรก็ตาม การเช่าที่ดินทั้งสองรูปแบบคือ แบบจ่ายค่าตอบแทนเป็นผลผลิตและจ่ายค่า ตอบแทนเป็นเงินสด ชาวนามีข้อจำกัดสำคัญหลายประการคือ ประการแรก ที่ดินที่ได้มาด้วยวิธีการเช่า สามารถใช้เป็นหลักทรัพย์ สำหรับค้ำประกันเงินกู้จากสถาบันการเงินในระบบ มาลงทุนเพาะปลูกได้ ะการที่สอง เป็นปัญหาอำนาจการตัดสินใจในการใช้ที่ดิน ที่เจ้าของที่ดินจะเข้ามามีส่วนกำหนด การใช้ที่ ของผู้เช่า ในหลายลักษณะเช่น การกำหนดช่วงเวลาการเพาะปลูก ชนิดพืชที่จะใช้เพาะปลูก ระยะเวลา การใช้ประโยชน์ในที่ดิน ข้อห้ามมิให้ผู้เช่าเปลี่ยนแปลงสภาพที่ดินให้แตกต่างไปจากเดิม ฯลฯ ข้อจ้ ำทั้งสองประการนี้ ได้กลายเป็นเงื่อนไขที่ทำให้กลุ่มชาวนาเช่าที่ดินมี โอกาสเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน ได้ กล้าบากเมื่อเผชิญกับภาวะความเสี่ยงที่เกิดขึ้น จากการเพาะปลูกแบบมีพันธสัญญา

กล่าวโดยสรุป กลุ่มทุนได้ใช้ระบบการเพาะปลูกแบบมีพันธสัญญา เข้าไปแทรกแซงกระบวนการ ผลิตของชาวนาในทุกๆกลุ่ม ส่วนใหญ่จะกระจุกตัวอยู่ในกลุ่มชาวนาจนและชาวนาขนาดเล็ก ซึ่งมีปัญหา ารเข้าถึงปัจจัยทุนในการผลิต อันเกิดจากเงื่อนไขและข้อจำกัดในการเข้าถึงทรัพยากรที่ดิน ซึ่งส่วนใหญ่ เป็นที่ดิน ที่ได้มาโดยวิธีการเช่า ทำให้ไม่มีโอกาสที่จะกู้เงินจากสถาบันการเงินของรัฐ มาทำการ ะปลูกได้อย่างเสรีเหมือนกับชาวนากลุ่มอื่นๆ จึงทำให้มีสัดส่วนการเข้าสู่สัญญามากกว่าชาวนากลุ่ม วนากลางและชาวนารวย ที่ต้องการเข้าถึงที่ดิน มีโอกาสเข้าถึงปัจจัยทุนได้ดีกว่า จึงเลือกที่จะทำการ ะแบบมีพันธสัญญา ในสัดส่วนเพียงเล็กน้อยเมื่อเปรียบเทียบกับชาวนาสองกลุ่มแรก

ที่ดินที่กลุ่มทุนเลือกใช้ เพาะปลูกในระบบพันธสัญญา จะเป็นที่ดินที่มีความอุดมสมบูรณ์สูง ส่วน ใหญ่เป็นที่ดินในบริเวณที่ลุ่ม ในขณะที่ที่ดินในบริเวณในที่ดอน และที่สูงนั้นจะมีสัดส่วนเพียงเล็กน้อย เนื่อง ามีข้อจำกัด ในการลงทุนเพาะปลูกสูง ทั้งในด้านความอุดมสมบูรณ์ของที่ดิน และช่วงเวลาผลผลิตออก ผลิต จะ ไม่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดญี่ปุ่น ซึ่งเป็นตลาดหลักของของพ่อค้าส่งออกไทย ใน ะที่ผลผลิตที่ออกในช่วงนี้ จะมีต้นทุนสูงและคุณภาพต่ำไม่เป็นที่ต้องการของตลาดต่างประเทศ แต่ที่ดิน ะบริเวณที่ดอนและที่สูง ก็มีศักยภาพที่เพียงพอที่จะการเพาะปลูกหอมนอกฤดูกาลเพื่อขายในประเทศได้ ือเป็นพื้นที่เพาะกล้า สำหรับเตรียมไว้เพาะปลูกหอมต้นฤดู ในช่วงการเพาะปลูกหอมเข้า ซึ่งเป็นช่วงที่

วม มีราคาสูงกว่าฤดูกาลเพาะปลูกปกติ ชาวกลางและชาวนารวย จะนำที่ดินในบริเวณนี้ มาเพาะปลูก ระบบพันธสัญญามากกว่า ส่วนชาวนาจนและชาวนาขนาดเล็ก จะไม่ใช้ที่ดินในบริเวณนี้เข้าสู่สัญญา มาก เนื่องจากมีความเสี่ยงในการเพาะปลูกสูง เพราะการเพาะปลูกแบบมีพันธสัญญาไม่ได้สนับสนุนปัจจัยการผลิตทั้งหมด ดังที่กล่าวมาแล้วในบทที่ห้า ทำให้กลุ่มชาวนาจนและชาวนาขนาดเล็ก ไม่อยากเสี่ยงเพาะปลูกในที่ดอนและที่สูง " ถ้าทุนไม่ถึง "

ที่ดิน ที่ชาวนานำมาเพาะปลูกแบบมีพันธสัญญานั้น ชาวนากลุ่มต่างๆ มีวิธีการได้ที่ดินมาแตกต่างกันหลายรูปแบบ ส่วนใหญ่ได้มาโดยวิธีการเช่า ซึ่งมีข้อจำกัดในการจัดการและขาดความเป็นอิสระในการใช้ที่ดินสูง อันเนื่องมาจากการไร้กรรมสิทธิ์ในการครอบครองที่ดิน และมีผลต่อเนื่องถึงปัญหาการเข้าถึงปัจจัยทุนเงินสด เพื่อนำมาใช้จ่ายสำหรับ ปรับแบบแผนการผลิตให้สอดคล้องกับปัญหาที่เกิดขึ้นจากการเข้าร่วมทำการเพาะปลูกในระบบพันธสัญญา

การได้ที่ดินโดยวิธีการสืบทอดมรดกเป็นที่ดินอันดับรองลงมาที่ชาวนานำมาเข้าร่วมเพาะปลูกในระบบพันธสัญญา ส่วนใหญ่จะเป็นที่ดินโดยวิธีการสืบทอดมรดกแบบใหม่ ซึ่งที่ดินได้ถูกแบ่งซอย เป็นแปลงเล็กแปลงน้อยเกินกว่าที่จะใช้เวลาแรงงานของครอบครัวทั้งหมด มาทำการเพาะปลูกเพื่อการยังชีพ การสืบทอดมรดกแบบใหม่ ได้ทำให้เกิดการแบ่งแยกแรงงานในครัวเรือนเกิดขึ้น ส่วนหนึ่งต้องทำการผลิตในที่ดินได้รับส่วนแบ่ง อีกส่วนหนึ่งออกไปเป็นแรงงานรับจ้าง ในหรือนอกภาคเกษตรกรรม เพื่อรักษาความอยู่รอดและสืบทอดกำลังแรงงานของตนเอง ไว้จึงทำให้ชาวนาที่เพาะปลูกในระบบพันธสัญญามีแรงงานในครัวเรือนไม่เพียงพอสำหรับการเพาะปลูก ชาวนาจึงต้องพึ่งพาแรงงาน จากภายนอกครัวเรือนมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะจากการจ้างในหลายรูปแบบ และมีส่วนทำให้การเพาะปลูกในระบบพันธสัญญา เข้าสู่การผลิตแบบางงานเต็มที แม้ว่าการรวมศูนย์ที่ดิน เพื่อมาเพาะปลูกหอมหัวใหญ่ จะยังไม่เกิดรุนแรงก็ตาม

การซื้อที่ดินมาเพาะปลูกหอมหัวใหญ่ ยังมีสัดส่วนเพียงเล็กน้อย เช่นเดียวกับที่ดินที่ได้รับการดสรรจากรัฐ และจากญาติพี่น้องหรือเพื่อนบ้านแบ่งให้ทำ ที่ดินที่ได้มาจากการซื้อขายจะมีโอกาสในการใช้ที่ดิน ได้อย่างเสรีมากกว่า การได้ที่ดินด้วยวิธีการอื่นๆ ดังกล่าวข้างต้น ข้อจำกัดของที่ดิน ที่ได้มาด้วยวิธีการซื้อขาย เพื่อมาทำการเพาะปลูกหอมหัวใหญ่แบบมีพันธสัญญา ก็มีปัญหาเช่นเดียวกับการได้ที่ดินโดยวิธีการสืบทอดมรดก ที่ต้องพึ่งพาแรงงานภายนอกครัวเรือนมากขึ้น อันเนื่องมาจากกรรมสิทธิ์ที่ดิน ที่ได้จากการซื้อขาย ไม่ได้เป็นกรรมสิทธิ์ของครัวเรือนเหมือนเช่นดังที่ผ่านมา แต่เป็นกรรมสิทธิ์ปัจเจกชนในครัวเรือน การตัดสินใจเพื่อทำการเพาะปลูกเป็นสิทธิของเจ้าของที่ดิน รวมถึงผลประโยชน์ที่จะได้รับ

ากการผลิต เป็นสิทธิของเจ้าของที่ดินด้วยเช่นกัน ที่จะจัดสรรผลประโยชน์อย่างไร สิทธิครัวเรือน ได้
สูญเสียไปพร้อมกับการได้ที่ดินแบบใหม่แล้ว

ส่วนที่ดินที่รัฐจัดสรรให้ มักจะเป็นที่ดินในที่ดอนและเสื่อมคุณภาพ ชาวนาที่มีเงินจำนวนมาก
หรือชาวนาที่มีโอกาสเข้าถึงปัจจัยทุนที่ดีเท่านั้น จึงจะมีโอกาสเข้าไปทำการผลิตได้ ส่วนชาวนาจนหรือ
ชาวนาขนาดเล็กการเข้าไปทำการผลิตได้ จะต้องพึ่งพากลุ่มทุนสูง ซึ่งจะนำไปสู่วงจรการขูดรีดที่เข้มข้น
มากกว่าเดิม เพราะในกระบวนการผลิตจะต้องพึ่งพาปัจจัยทุนจากภายนอกทั้งหมดแม้แต่แรงงาน ก็ต้อง
พามาจากภายนอก เนื่องจากเวลาแรงงานการเพาะปลูกหอมไปซ้อนทับกับเวลาการปลูกข้าว เพื่อการ
รชีพของชาวนาขนาดเล็กและชาวนาขนาดกลาง ซึ่งยังเห็นว่าการปลูกข้าวนาปีสามารถเป็นหลักประกัน
ของการยังชีพได้ดีกว่า การเข้าไปเลี้ยงปลูกหอมในที่ดิน ที่รัฐจัดสรรให้

สำหรับที่ดินที่ญาติแบ่งให้ทำ มีข้อจำกัดในการใช้ที่ดินเช่นเดียวกับที่ดินที่ได้มา โดยวิธีการ
ว่า ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับอำนาจการตัดสินใจในการใช้ที่ดิน และความสามารถในการเข้าถึงปัจจัย
ในการผลิต ซึ่งต้องขึ้นอยู่กับการอนุญาตของเจ้าของที่ดินและข้อกำหนดของคณาภายนอกสูง

อย่างไรก็ตามข้อได้เปรียบและข้อจำกัดการใช้ที่ดินอันเกิดจากเงื่อนไขการเข้าถึงทรัพยากร
ทุน และวิธีการครอบครองที่แตกต่าง ในพื้นที่แตกต่างกัน สามารถสรุปให้เห็นได้ดังในตาราง 6.3

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ที่ 6.3 ข้อได้เปรียบและข้อจำกัดในการเข้าถึงและควบคุมทรัพยากรตามที่ช่องทางการได้ที่ดิน
ของชาวบ้านแต่ละกลุ่มในบ้านแสนพรหมและบ้านกิวแลป่าเป้า

งทางการได้ที่ดิน	ข้อได้เปรียบในการเข้าถึงและควบคุมทรัพยากร	ข้อจำกัดในการเข้าถึงและควบคุมทรัพยากร
การสืบทอดมรดก	<ol style="list-style-type: none"> 1. เป็นเจ้าของอย่างถาวรและมีอิสระในการใช้ที่ดิน 2. ถ้ามีเอกสารสิทธิสามารถใช้เอกสารกู้ยืมเงินได้ 3. เข้าเป็นสมาชิกสถาบันการเงินของรัฐเป็นสมาชิกสหกรณ์ผู้ปลูกหอม ได้ง่ายซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของการเป็นผู้เพาะปลูกในระบบมีสิทธิพิเศษการได้บู้ยเมล็ดพันธ์ 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ที่ดินถูกแบ่งซอยเป็นแปลงเล็กเกินไปบางรายไม่พอเพียงสำหรับการปลูกข้าวต้องใช้ปลูกหอมอย่างเดียว 2. เกิดกสนแบ่งแยกแรงงานระหว่างสมาชิกในครัวเรือนชัดเจนขึ้น ฯลฯ
การซื้อขาย	มีข้อได้เปรียบเช่นเดียวกับการสืบทอดมรดกในการมีที่ดินเป็นของตนเองในกรณีที่น่า	เช่นเดียวกับการสืบทอดมรดก
รัฐจัดสรรให้ทำ	<ol style="list-style-type: none"> 1. มีที่ดินทำกินโดยไม่ต้องเช่า 2. มีอิสระในการใช้ที่ดินเช่นเดียวกับการสืบทอดมรดกและซื้อขายรัฐบ้างตามนโยบายของรัฐในโครงการสหกรณ์ 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ไม่มีเอกสารสิทธิสำหรับการกู้ยืมเงินจากสถาบันการเงิน 2. รัฐสามารถเรียกที่ดินคืน 3. ที่ดินเสื่อมโทรมต้องลงทุนปรับปรุง <p>สูง ฯลฯ</p>

16.3 ต่อ

<p>ภาคแบ่งให้ทำ</p>	<p>1. มีที่ดินทำกิน โดยไม่ต้องเช่า</p>	<p>1. ทำกินได้ชั่วคราว ที่ดินไม่มีเอกสารสิทธิเป็นของตนเอง</p> <p>2. ต้องใช้แรงงานเพื่อช่วยเหลือญาติในระหว่างที่ทำการผลิต</p> <p>3. ต้องอาศัยญาติในการกู้ยืมเงินจากธนาคารทำให้ดอกเบี้ยสูงชัน</p> <p>4. ซื้อเมล็ดพันธุ์แพงจากการซื้อขายนอกระบบ เนื่องจากไม่ได้เป็นสมาชิกสหกรณ์ ฯลฯ</p>
<p>รได้ที่ดิน โดยการเช่า</p>	<p>1. มีที่ดินเพาะปลูก</p>	<p>1. ต้องลงทุนสูงชันเนื่องจากเสียค่าเช่า</p> <p>2. ไม่มีเอกสารสิทธิสำหรับการกู้ยืมเงิน</p> <p>3. มีโอกาสเป็นสมาชิกสถาบันการเงินยากเพราะไม่มีที่ดิน</p>

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
 Copyright© by Chiang Mai University
 All rights reserved

จากตาราง 6.3 ได้แสดงให้เห็นว่า ช่องทางการไถ่ที่ดิน ของชาวนาในแต่ละแบบ ได้มี
ความสัมพันธ์กับช่องทางในการเข้าถึงปัจจัยทุนในการผลิต ที่แตกต่างกัน และแสดงถึงอำนาจการตัดสินใจ
เร่ใช้ที่ดินที่แตกต่างกันด้วย กล่าวคือ กลุ่มชาวนาจนและชาวที่ถือครองที่ดินขนาดเล็ก ย่อมมีโอกาส
เข้าถึงปัจจัยทุนและความมีอิสระ ในการตัดสินใจใช้ที่ดินได้น้อยกว่าชาวนากลาง และชาวนารวย

อย่างไรก็ตามเนื่องจากปัจจัยที่ดิน ไม่ใช่ปัจจัยเดียวที่จะทำให้ชาวนาเป็นอิสระ หรือต้องพึ่ง
กลุ่มทุน ดังนั้นไม่ว่าชาวนากลุ่มไหนจะมีโอกาสเข้าถึงเข้าถึงหรือครอบครองที่ดินแบบไหน ชาวนาก็ยัง
ภายใต้การบงการและกฎการหมุนเวียนของระบบทุนนิยมอยู่เหมือนเดิม เพราะกลุ่มทุนยังเป็นผู้ควบคุม
ปัจจัยทุนในการเพาะปลูกและควบคุมตลาดอยู่เหมือนเดิม ดังได้กล่าวไปแล้วในบทที่ 4 และ บทที่ 5 แต่
แนวทาง การไถ่ที่ดินที่แตกต่างกันนี้ เป็นเงื่อนไขสำคัญของการปรับตัวเพื่ออยู่รอดได้ ภายใต้กฎการหมุน
เวียนของทุนนิยม ได้แตกต่างกัน ซึ่งจะวิเคราะห์อย่างละเอียดในหัวข้อต่อไป

2 การปรับรูปแบบการจัดการที่ดิน

ปัญหาสำคัญของชาวนา เมื่อเข้าร่วมเพาะปลูกแบบมีพันธสัญญา ก็คือการเผชิญกับความ
ยุ่ง และความไม่แน่นอนของราคาผลผลิต ที่มีราคาต่ำเสมอในช่วงการผลิตปลายฤดู รวมถึงผลผลิต
ที่ไปไม่ได้อยู่ในระบบพันธสัญญา ก็มีราคาตกต่ำด้วยเช่นกัน สาเหตุของการตกต่ำได้แสดงให้เห็นไปแล้ว
บทที่ 4 และ 5 ความเสี่ยงที่ชาวนาเผชิญอยู่นั้น ได้นำมาสู่การปรับตัวของชาวนาเพื่อต่อสู้กับปัญหาดัง
กล่าว ในหลายลักษณะ การปรับรูปแบบการจัดการที่ดิน ได้เป็นวิธีการหนึ่ง ที่ชาวนาใช้เพื่อต่อสู้ ให้อยู่
รอดได้ ภายใต้ความเสี่ยงต่างๆที่เผชิญอยู่ ชาวนากลุ่มต่างๆมีวิธีการปรับรูปแบบการจัดการที่ดินหลาย
ลักษณะ ภายใต้สภาพเงื่อนไขการถือครองที่ดินแตกต่างกัน

รูปแบบการจัดการที่ดิน ที่หลากหลาย

การร่นระยะเวลาการปลูกหอม ให้พอดีกับช่วงเวลา ที่หอมหัวใหญ่มีราคาสูง ตามปฏิทินการ
เพาะปลูก และเวลาที่กลุ่มทุนกำหนด ราคารับซื้อไว้ ส่วนใหญ่จะเป็นผลผลิตที่เก็บเกี่ยวในช่วงก่อนเดือน
พฤษภาคม เป็นวิธีการหนึ่งที่ชาวนาหลายกลุ่มเลือกใช้ การร่นระยะเวลาการเพาะปลูก สามารถกระทำ

ก็หลายวิธีดังต่อไปนี้

วิธีการแรก " การปลูกหอมแพะ และหอมดอย" เป็นวิธีการร่นระยะเวลาการเพาะปลูกให้ตรงกับช่วงเวลาที่หอมมีราคาแพง วิธีการหนึ่ง ที่ชาวหลายกลุ่มทำได้ภายใต้เงื่อนไขที่ต่างกัน ดังกรณีตัวอย่างที่จะกล่าวต่อไปนี้

กรณี พ่อหลวงสุขคำ พ่อหลวง เป็นชาวนารวยจากบ้านหนองเย็น ได้ย้ายเข้ามาปลูกหอมแพะในบ้านกิ้วแลป่าเป้า ในปี พ.ศ. 2530 หลังจากได้ซื้อที่ดินจากมั่ง จำนวน 8 ไร่ ในที่จัดสรรสหกรณ์วรมะนาว ในราคา 8000 บาท เพิ่มจากที่ดินเดิม ที่พ่อหลวงมีอยู่แล้ว 12 ไร่ ซึ่งเป็นที่นา ไม่สามารถขึ้นเพาะปลูกหอมในช่วงฤดูฝนได้ เพราะที่นา ของพ่อหลวงในบ้านหนองเย็นอยู่ในที่ต่ำเกินไป การระบายน้ำในช่วงที่ฝนตกหนักๆ ทำได้ยาก ประกอบกับเป็นที่นาใกล้แม่น้ำ ช่วงฤดูน้ำหลาก โอกาส ที่น้ำจะท่วมหอมเป็นไปได้ง่ายกว่า ในที่นาที่อื่นๆ พ่อหลวงจึง ไม่เสี่ยง ใช้ที่นาปลูก "หอมฝน"แต่ใช้วิธีซื้อ ที่ดอน มาปลูก "หอมแพะ" แทน ซึ่งระยะเวลาการเพาะปลูกจะอยู่ในช่วงเดียวกันคือระหว่างปลายเดือนสิงหาคม ถึงเดือนพฤศจิกายน

ก่อนซื้อที่ดอนมาปลูกหอมแพะ พ่อหลวงเคยปลูก "หอมโต้ง"มาก่อน ซึ่งมักจะประสบปัญหาการขาดทุนอยู่เสมอ และอยากทดลองปลูกหอมแพะมานานแล้วแต่ไม่มีโอกาส เพราะไม่มีที่ดอนเป็นของตนเอง การเช่าที่ดอนมาปลูก พ่อหลวงให้เหตุผลว่า มีความเสี่ยงมากเกินไป เมื่อหอมเสียหายแล้ว ไม่มีโอกาสปลูกแก้ตัวใหม่และไม่คุ้มกับการลงทุน เพราะต้องลงทุน ปรับปรุงที่ดินเป็นจำนวนมากตั้งแต่การคันดินไถ ไถปรับที่ให้เรียบและไถ้งเตียน การขุดสระเก็บน้ำ และลงทุนปลูก จำรงงานปลูก จนถึงอนหอม ฯลฯ ผู้เช่าต้องดำเนินการทุกอย่าง พอผลผลิตเสียหาย และเจ้าของที่ดิน จะเอาที่ดินคืน คนเช่าก็ไม่สามารถห้ามเจ้าของที่ดินได้ ความเสี่ยงจากการเช่า มีมากเกินไป สู้มีที่ดินเป็นของตนเองไม่ได้ โอกาสแก้ตัวใหม่ได้มากกว่า พ่อหลวงจึงได้ตัดสินใจซื้อที่ดินในที่เพาะมาทำการเพาะปลูก โดยไม่ต้องพึ่งพาการเช่า

การปลูกหอมแพะ ของพ่อหลวงเริ่มจาก การเข้ากรุงเทพฯ เพื่อค้าขายลำไย ทำให้พ่อหลวงได้รู้จักกับพ่อค้าขายส่ง หอมหัวใหญ่ที่แผงปากคลองตลาดและชักนำพ่อหลวง มาสู่การเป็นเอเยนต์ ส่งเสริมชาวบ้านปลูก "หอมแพะ หอมฝน" ขายให้กับพ่อค้าปากคลองตลาด ในขณะเดียวกัน พ่อหลวง ก็ลงปลูกเองด้วย ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2530 เป็นต้นมา ในรูปแบบพันธสัญญาแบบดั้งเดิม

โดยพ่อค้าแผงปากคลองตลาด เป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายในการผลิตบางส่วน ให้กับพ่อหลวงไป

อนล่องหน้า ประกอบด้วย เมล็ดพันธุ์ ปุ๋ยและสารเคมีปราบศัตรูพืช ส่วนค่าแรงงาน และค่าใช้จ่ายอื่นๆ
อหหลวงจะต้องหาเอาเอง โดยเฉพาะเมล็ดพันธุ์นั้น พ่อค้าจะจ่ายให้มากเป็นพิเศษ เพื่อนำไปส่งเสริม
าวนาในเครือข่ายของพ่อหลวงด้วย เมื่อถึงเวลาการเก็บเกี่ยว พ่อค้าจะรับซื้อตามจำนวนและราคาที่ตก
งกันไว้ ในปี พ.ศ. 2530 พ่อค้าตกลงรับซื้อ ในราคา 25-30 บาท/กิโลกรัม แบบเหมาคละ ในช่วง
คือณ พฤศจิกายน-ธันวาคม การขนส่งพ่อหลวงจะต้องนำหอมไปส่งถึงแผงที่ปากคลองตลาดด้วย ค่าขนส่ง
อค้าจะเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายเองทั้งหมด และพ่อหลวงจะต้องนำหอมลูกไร่ของตนเองไปส่งด้วย ตาม
านวนที่คาดว่าจะได้ผลผลิต ตามปริมาณเมล็ดพันธุ์ที่รับไปส่งเสริม หลังจาก ส่งหอมให้หมดแล้ว พ่อค้าจะ
กค่าใช้จ่ายที่ออกไปล่วงหน้าก่อน ถ้าผลผลิตเสียหายไม่ได้ตามที่กำหนด เป็นภาระของพ่อหลวง จะต้อง
ายค่าใช้จ่ายที่ออกไปก่อนล่วงหน้าคืนให้กับพ่อค้าทั้งหมด โดยพ่อหลวงต้องทำสัญญาขี้มเงินไว้เป็นหลักฐาน
การปลูกในปีแรก พ่อหลวงทดลองปลูกเอง 2 ช่วง ทั้ง "หอมแพะ" ในช่วงกลางฝน และ
หอมตอ"ในช่วงปลายฝน โดยแบ่งปลูกหอมแพะ 3 ไร่ หอมตอ 2 ไร่ ปรากฏว่า หอมแพะเสียหาย
มต เนื่องจากเจอฝนตกไล่แปลงเพาะกล้าเสียหายหมด พ่อหลวงเล่าให้ฟังว่า

"...ยังทันได้ปลูกเตื่อ ตั้งฝน ตั้งลม ลงใส่กล้ารอดไปตั้งสามไร่
มาแก้ตัวได้ใหม่ ในช่วงหอมตอ ได้คืนมาพอง..."

แม้ว่าการปลูกหอมนอกฤดูกาล ในปีแรกของพ่อหลวง จะไม่ประสบผลสำเร็จทั้งหมด ตามที่
าดหวังไว้ แต่ผลที่เกิดขึ้นจากการปลูกหอมของพ่อหลวง ได้กลายเป็นตัวอย่างหนึ่งของชาวสวนบ้าน
วแลป่าเป้า เลือกลมาเป็นวิธีการสำหรับแก้ไขปัญหาาราคาหอมตกต่ำ ในสองปีมา เพราะได้แสดงให้เห็น
ผลประโยชน์ที่ชัดเจน ดังที่พ่อหลวง ได้คำนวณแบบง่ายๆให้เห็น อันเป็นวิธีการคำนวณเดียวกันกับตอน
ง ที่พ่อหลวง ไปชักชวนให้ลูกไร่ของตนเอง มาปลูกหอมแพะ โดยรับเมล็ดพันธุ์จากตนเองไปปลูก พ่อ
หลวงคำนวณแบบนี้

"...หักค่าปุ๋ย ค่ายา ค่าเมล็ด ค่าจ้างเป็นแล้ว บั้นนั้นพ่อหลวงเหลือเงิน
อยู่หกหมื่นป้ายน้อย ถ้ามมาเสียกับหอมฝน ได้นักกว่านั้นแท้ ราคาบ่ทำ
กลัวมันแน่นอนอยู่แล้ว หือหมั้นเสียอย่างมันต้องได้ ถ้าเทวดาบ่แก้ง
ก่อน..."

การคำนวณของพ่อหลวงดังกล่าว เป็นการคำนวณที่มีนัยของการส่งเสริมการเกษตรอยู่ด้วย จะต้องแสดงให้เห็นแต่ผลดีของการปลูกในรูปแบบนี้ เพราะหมายถึงผลประโยชน์ที่พ่อหลวงจะได้รับจากการขายปัจจัยการผลิตให้กับลูกไร่ของตนเองแต่ในความเป็นจริงแล้วการปลูกหอมแพะต้องพบกับปัญหา ความเสี่ยงมากมาย โดยเฉพาะในขั้นตอนการเพาะปลูกจะขึ้นอยู่กับทักษะ ความสามารถ และ ระยะเวลาในการดูแลรักษาที่สูง รวมถึงทุนที่ใช้ในการเพาะปลูกด้วย จะต้องมีความถี่มากพอ กับการระบาดของโรคแมลง ในช่วงฤดูฝนที่แพร่ระบาดอย่างรวดเร็ว

สำหรับชาวนารวยอย่างพ่อหลวง จะไม่เป็นปัญหาแต่อย่างไรเพราะเงื่อนไขการสะสมทุน มาก่อนหน้านั้น จากการค้าขายลำไยและการประกอบอาชีพอื่นๆ ทำให้พ่อหลวงมีความสามารถที่จะ ชี้ "ที่แพะ" มาจัดการได้อย่างเต็มที่ ไม่ว่าจะเป็นการปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานให้เหมาะสม กับการเพาะปลูก การไถและปรับพื้นที่ให้เรียบ การขุดสระเก็บน้ำไว้ใช้สำรองในช่วงที่ขาดแคลน หรือในช่วงที่ จำหน้าที่ชลประทานไม่ยอมปล่อยน้ำ จากอ่างเก็บน้ำให้มาใช้ประโยชน์ พ่อหลวงสามารถจัดการเอง วยทุนของตนเอง ได้ทันที โดยไม่ต้องพึ่งพาใคร และทันกับสถานการณ์กับปัญหาที่เกิดขึ้น ส่วนเมล็ดพันธุ์ที่ มาใช้เพาะปลูก พ่อหลวงจะได้เปรียบชาวนาทัวไปเพราะสามารถนำเมล็ดพันธุ์ จากพ่อค้ามาเพาะปลูก ได้โดยตรง และในราคาที่ถูกกว่าชาวนาทัวไป ที่ต้องซื้อผ่านพ่อหลวงอีกทอดหนึ่ง ในขณะที่เมล็ดพันธุ์จาก หกกรม ไม่ได้ถูกนำมาแจกจ่ายให้เพาะปลูกในช่วงนี้เพราะจะไปซ้ำซ้อนกับเวลาการเพาะปลูก ของ หกกรมฯท่าม่วง จ. กาญจนบุรี และผิดหลักการจัดสรรเมล็ดพันธุ์ ให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาด ของรัฐบาล

การปลูกหอมแพะของพ่อหลวง แบบมีพันธสัญญา จึงเป็นการปลูกเพื่อเชื่อมต่อกับพ่อค้าขายส่ง ผงปากคลองตลาดเท่านั้น ผลประโยชน์โดยส่วนใหญ่ของพ่อหลวงอยู่ที่การขายปัจจัยการผลิตให้กับลูกไร่ ของตนเอง และการรวบรวมผลผลิต ส่งให้กับพ่อค้าผงปากคลองตลาด ที่พ่อหลวงสามารถกำหนด ราคา บซื้อจากลูกไร่ของตนเองได้ว่า จะรับซื้อในราคาเท่าไร นอกเหนือจากค่าธรรมเนียมที่พ่อค้าต้องจ่ายให้ นอัตราร้อยละของผลผลิต ที่พ่อหลวงขนส่งไปให้ การลงทุนเพาะปลูกของพ่อหลวงจึงแทบจะไม่มีต้นทุน ริงๆ ที่ต้องจ่ายเลย เพราะพ่อหลวงสามารถเอาผลประโยชน์ที่ได้จากลูกไร่ของตนเองมาจ่ายแทนได้

ดังนั้นการลงทุนเพาะปลูกของพ่อหลวงจึงไม่สนใจว่า จะมีต้นทุนสูงมากกว่าชาวสวนคนอื่นๆ ดั้งที่พ่อหลวงสนใจคือสภาพณ์ในการเพาะปลูก ที่จะต้องประสบผลสำเร็จเพราะหมายถึงผลประโยชน์ จะได้รับจากชาวนาที่เข้าร่วมโครงการ ที่มีจำนวนมากขึ้นในทุกๆปี พ่อหลวงจึงทุ่มเงินเต็มที่เพื่อจ้าง

รงงาน แบบถาวรไว้ในส่วนของตนเอง เพื่อจัดการการผลิต ตั้งแต่ขั้นตอนการเพาะกล้าจนถึงขั้นตอนการเก็บเกี่ยวและการขนส่งผลผลิตไปปากคลองตลาด ซึ่งภาระนี้ได้ถูกจัดการโดยหลานชายของพ่อหลวงเองที่เข้ามาทำหน้าที่แทนพ่อหลวงในทุกเรื่อง ตั้งแต่การวางแผนการผลิต การเตรียมแรงงานมาเพาะปลูกในแปลงหอม การจัดจ้างแรงงาน ในระยะเวลาที่ต้องการแรงงานจำนวนมาก จึงมีบ่อยครั้งที่พ่อหลวงจ้างแรงงานในราคาที่สูงกว่าปกติ เพื่อให้ได้แรงงานที่แน่นอน ทำให้ค่าแรงงานที่จ้างกันทั่วไป ต้องยับยั้งตามพ่อหลวงไปด้วย จนนำมาสู่ภาวะวิกฤตการณ์ของแรงงานในบางช่วงเกิดขึ้น และส่งผลกระทบต่อการทำงานของชาวนาจน และชาวนาขนาดเล็กที่ปลูกหอมแพะด้วย ซึ่งเราจะได้ทำการวิเคราะห์ ในหัวข้อต่อไป

ดังนั้นการลงทุนเพาะปลูกของพ่อหลวงจึงไม่สนใจว่า จะมีต้นทุนสูงมากกว่าชาวสวนคนอื่นๆ สิ่งที่พ่อหลวงสนใจคือภาพพจน์ในการเพาะปลูก ที่จะต้องประสบผลสำเร็จเพราะหมายถึงผลประโยชน์จะได้รับจากชาวนาที่เข้าร่วมโครงการ ที่มีจำนวนมากขึ้นในทุกๆปี พ่อหลวงจึงทุ่มเงินเต็มที่เพื่อจ้างแรงงาน แบบถาวรไว้ในส่วนของตนเอง เพื่อจัดการการผลิต ตั้งแต่ขั้นตอนการเพาะกล้าจนถึงขั้นตอนการเก็บเกี่ยวและการขนส่งผลผลิตไปปากคลองตลาด ซึ่งภาระนี้ได้ถูกจัดการโดยหลานชายของพ่อหลวงเองที่เข้ามาทำหน้าที่แทนพ่อหลวงในทุกเรื่อง ตั้งแต่การวางแผนการผลิต การเตรียมแรงงาน มาเพาะปลูกในแปลงหอม การจัดจ้างแรงงาน ในระยะเวลาที่ต้องการแรงงานจำนวนมาก จึงมีบ่อยครั้งที่พ่อหลวงต้องจ้างแรงงานในราคาที่สูงกว่าปกติ เพื่อให้ได้แรงงานที่แน่นอน ทำให้ค่าแรงงานที่จ้างกันทั่วไป ต้องยับยั้งตามพ่อหลวงไปด้วย จนนำมาสู่ภาวะวิกฤตการณ์ของแรงงานในบางช่วงเกิดขึ้น และส่งผลกระทบต่อการทำงานของชาวนาจน และชาวนาขนาดเล็ก ที่ปลูกหอมแพะด้วย ซึ่งเราจะได้ทำการวิเคราะห์ ในหัวข้อต่อไป

อย่างไรก็ตามพ่อหลวง จะไม่ค่อยพบกับปัญหาการขาดแคลนแรงงานมากนัก เนื่องจากพ่อหลวงได้มีบทบาทโดยตรงในฐานะพ่อเลี้ยง ที่คอยส่งเสริมลูกไว้ให้มีเมล็ดพันธุ์มาทำการเพาะปลูกได้สร้างวามเกรงใจ และการเป็นหนี้บุญคุณ ให้กับลูกไว้ที่จะต้องกลับมาคอยช่วยเหลือแรงงาน เมื่อพ่อหลวงต้องการ เพื่อแลกกับการมีโอกาสได้เมล็ดพันธุ์นอกระบบ และการกู้ยืมเงินจากพ่อหลวงมาเพาะปลูก ซึ่งพ่อหลวงจะต้องจ่ายค่าแรงงานให้ด้วยในราคาที่เหมาะสม ทำให้การจัดการที่ดินเพื่อปลูกหอมแพะของพ่อหลวงประสบผลสำเร็จมากกว่าชาวรายอื่นๆและสร้างความร่ำรวยกับพ่อหลวงพอสมควรในช่วง 4-5 ปีที่ผ่านมา

ดังนั้นการลงทุนเพาะปลูกของพ่อหลวงจึงไม่สนใจว่า จะมีต้นทุนสูงมากกว่าชาวสวนคนอื่นๆ

สิ่งที่พ่อหลวงสนใจคือภาพพจน์ในการเพาะปลูก ที่จะต้องประสบผลสำเร็จเพราะหมายถึงผลประโยชน์จะได้รับจากชาวนาที่เข้าร่วมโครงการ ที่มีจำนวนมากขึ้นในทุกๆปี พ่อหลวงจึงทุ่มเงินเต็มที่เพื่อจ้างแรงงาน แบบถาวรไว้ในส่วนของตนเอง เพื่อจัดการการผลิต ตั้งแต่ขั้นตอนการเพาะกล้าจนถึงขั้นตอนการเก็บเกี่ยวและการขนส่งผลผลิต ไปปากคลองตลาด ซึ่งภาระนี้ได้ถูกจัดการโดยหลานชายของพ่อหลวงเองที่เข้ามาทำหน้าที่แทนพ่อหลวงในทุกเรื่อง ตั้งแต่การวางแผนการผลิต การเตรียมแรงงาน มาเพาะปลูกในแปลงหอม การจัดจ้างแรงงานในระยะเวลาที่ต้องการแรงงานจำนวนมาก จึงมีบ่อยครั้งที่พ่อหลวงต้องจ้างแรงงานในราคาที่สูงกว่าปกติ เพื่อให้ได้แรงงานที่แน่นอน ทำให้ค่าแรงงานที่จ้างกันทั่วไป ต้องขยับสูงขึ้นตามพ่อหลวงไปด้วย จนนำมาสู่ภาวะวิกฤตการณ์ของแรงงานในบางช่วงเกิดขึ้น และส่งผลกระทบต่อารจ้างงานของชาวนาจน และชาวนาขนาดเล็ก ที่ปลูกหอมแพะด้วย ซึ่งเราจะได้ทำการวิเคราะห์ ในข้อต่อไป

อย่างไรก็ตามพ่อหลวง จะไม่ค่อยพบกับปัญหาการขาดแคลนแรงงานมากนัก เนื่องจากพ่อหลวงได้มีบทบาทโดยตรงในฐานะพ่อเลี้ยง ที่คอยส่งเสริมลูกไร่ให้มีเมล็ดพันธุ์มาทำการเพาะปลูกได้สร้างใจและการเป็นหนี้บุญคุณให้กับลูกไร่ที่จะต้องกลับมาคอยช่วยเหลือแรงงานเมื่อพ่อหลวงต้องการ พ่อแลกเปลี่ยนโอกาสได้เมล็ดพันธุ์นอกระบบและการกู้ยืมเงินจากพ่อหลวงมาเพาะปลูก ซึ่งพ่อหลวงจะเองจ่ายค่าแรงงานให้ด้วยในราคาที่เหมาะสม ทำให้การจัดการที่ดินเพื่อปลูกหอมแพะของพ่อหลวงประสบผลสำเร็จมากกว่าชาวนาคนอื่นๆ และสร้างความร่ำรวยกับพ่อหลวงพอสมควรในช่วง 4-5 ปีที่ผ่านมา

การปลูกหอมฝนบนดอย กรณี ลุงอ๋น

การปลูกหอมหัวใหญ่ในช่วงกลางฤดูฝน บนที่สูง เป็นวิธีการร่นระยะเวลาการผลิต ให้พอดีกับช่วงเวลาที่หอมมีราคาแพงอีกแบบหนึ่ง ที่ชาวนาหลายรายใช้เป็นวิธีการหลีกเลี่ยงความเสี่ยง จากปัญหา ราคาหอมหัวใหญ่ตกต่ำ ชาวนาบ้านจะเรียกหอมที่ออกในช่วงนี้ว่า "หอมดอย หรือหอมฝน"

ลุงอ๋นเป็นชาวนากลาง บ้านก๊วแลป่าเป้า มีที่นาเป็นของตนเองอยู่ 3 ไร่ภาคี และมีที่ดอยในบ้านห้วยตอง บนดอยขุนวาง ต.แม่วิน กิ่งอ.แม่วาง อีก 4 ไร่ ที่นามีเอกสารสิทธิแล้ว เป็น นส.3

การปลูกหอมดอยของลุงอ๋นมีเหตุผลเช่นเดียวกับพ่อหลวงสุขคำ คือต้องการได้ "ราคาดี"

ก่อนจะมาปลูกหอมฝน แบบมีพันธสัญญา ลุงอ๋นได้ทดลองปลูกหอมบนดอย มาก่อนหน้าแล้ว ตั้ง

ที่ ปีการผลิต พ.ศ. 2532/2533 ได้ไปทดลองเพาะปลูกที่บ้านห้วยตอง โดยใช้วิธีการเพาะปลูกแบบหอมเช็ด ด้วยการเก็บเศษหอมที่เหลือ จากการเก็บเกี่ยวในช่วง "หอมโต้ง" มาแขวนไว้สำหรับเพาะปลูกในฤดูฝน การเก็บเศษหอมมาปลูกในปีนั้น ลุงอุ้นอธิบายว่าเกิดจากความเสียหายหอมที่เพาะปลูกในช่วงหอมโต้งมันมีมากเกินไปและขายไม่ได้ราคาดีชาวสวนชาตุนกันแทบทุกคนในช่วง เพาะปลูกหอมโต้งงุ่นเลยคิดหาทางแก้ตัวปลูกใหม่ให้มันไปใช้หนี้ธนาคารและพ่อค้าปุ๋ย จึงได้คิดเลี้ยงปลูกหอมฝนแก้ตัวผู้จะได้ทุนกลับคืนมาบ้างลุงอุ้นได้ทดลองปลูกในปีนั้น โดยมีหัวหอมสำหรับทำเป็นกล้าหอมเช็ดได้ประมาณ 00 กิโลกรัม ได้หอมหัวใหญ่กลับคืนมา พันกว่ากิโลกรัมเศษ ขายแบบเหมาคณะได้กิโลกรัมละ 25 บาท นับว่าประสบความสำเร็จมากพอสมควรกับการทดลองปลูกในปีแรก ที่ไม่เคยมีประสบการณ์ การเพาะปลูกมาก่อน

การเพาะปลูกในปีนั้น ได้ให้บทเรียนกับลุงอุ้น หลายประการโดยเฉพาะ ปัญหาการขาดแคลนแรงงาน ที่มีความเชี่ยวชาญในการดูแลแปลงหอม เพราะลุงอุ้นต้องทำนาอยู่ที่บ้านกิ้วแลป่าเป้าด้วย จึงไม่มีแรงงานประจำคอยดูแลแปลงเพาะกล้าหอมอย่างต่อเนื่อง แม้ว่าจะมีลูกชายคนโตคอยช่วยเหลือบ้าง แต่ก็ไม่เพียงพอที่จะทำให้หอมเจริญเติบโตได้ดี ในช่วงที่กล้าหอมเช็ดเริ่มแตกใบอ่อน ซึ่งอยู่ในช่วงที่ฝนบนดอยกำลังเริ่มตกหนัก ในขณะที่ลูกชายก็ต้องทำงานประจำให้กับโครงการหลวง จึงเป็นเหตุให้ หอมเช็ดลุงอุ้นเสียหายไปหลายแปลง แต่ก็ยังคุ้มเมื่อเปรียบเทียบกับราคาที่ได้รับในปีนั้นจากประสบการณ์ การเพาะปลูกในปีที่ผ่านมาของลุงอุ้น ได้นำมาสู่การปรับรูปแบบการจัดการที่ดินและแรงงานใหม่ในปีถัดมา ซึ่งเป็นปีที่เริ่มเข้าสู่การเพาะปลูกแบบมีพันธสัญญาเป็นปีแรก ด้วยการขึ้นไปเพาะกล้าหอมเช็ดบนดอยเอง เหมือนกับการเพาะปลูกตามปกติ โดยให้พลลูกชายอีกคนหนึ่งขึ้นไปช่วยทำงานอย่างถาวร ส่วนลุงอุ้นกับภรรยาอยู่ดูแลการเพาะปลูกข้าวนาปี ที่บ้านกิ้วแลป่าเป้า และขึ้นไปช่วยในช่วงที่ต้องการแรงงานเสริม

การแบ่งแยกพื้นที่การเพาะปลูกออกสองส่วนที่ห่างกัน ทำให้ลุงอุ้นต้องขาดแคลนแรงงานหลักองคร้วเรือนไป เมื่อผลจำเป็นที่จะต้องไปอยู่ประจำที่บนดอย ลุงอุ้นจำเป็นที่จะต้องปรับเปลี่ยนแบบแผนการจัดการแรงงานใหม่ จากที่เคยใช้วิธีการแลกเปลี่ยนแรงงานกับเครือญาติในช่วงทำนาปี และการเปลี่ยนกันจ้าง มาสู่การใช้วิธีการจ้างเพียงอย่างเดียว ทั้งการทำนาปีและการปลูกหอมฝน เนื่องจากลุงอุ้นไม่มีแรงงานไปแลกเปลี่ยนกับเพื่อนบ้าน ภายได้ข้อจำกัดดังกล่าว ลุงอุ้นจึงได้ไปทำสัญญาขายหอมล่วงหน้าให้กับสมพิชัย พ่อค้านายหน้าขายส่งแผงปากคลองตลาด เพื่อนำเงินมาเป็นค่าจ้างแรงงาน และปัจจัยการผลิตอื่นๆ สำหรับการปลูกหอมบนดอย และต้องยอมซื้อเมล็ดพันธุ์จากพ่อค้าปากคลองตลาดด้วย แม้ว่า

ลุ่มจะมีเมล็ดพันธุ์ที่ได้รับมาจากสหกรณ์ แล้วก็ตาม ซึ่งลุ่มลุ่มไม่ได้ตกลงขายผลผลิตทั้งหมดให้กับพ่อค้า
ขายเพียง 2000 กิโลกรัมละ 20 บาท แบบเหมาคละ เพื่อจะเก็บส่วนที่เหลือไว้ขายเอง ซึ่งอาจจะ
ราคาดีกว่า ส่วนการตัดสินใจเข้าสู่สัญญาเป็นการแก้ไขปัญหาการขาดแคลนเงินทุนและทำให้ลุ่มลุ่มมีเงิน
เพิ่มขึ้นจากเดิมที่ได้ไปกู้ ธ.ก.ส.มาแล้วเพื่อมาจ้างแรงงานและเหมารถ ส่งคนงานไปบนดอย เมื่อ
คนที่คนงานบนดอยไม่สามารถจะทำได้

ในปีการเพาะปลูก 2532/2533 ลุ่มลุ่มลงทุนปลูก "หอมฝน" เป็นจำนวนเงินห้าหมื่นบาท
เศษ โดยปลูกหอมทั้งหมดสองปอนด์ค่าใช้จ่ายส่วนใหญ่จะหมดไปกับ การจัดการน้ำบนดอย ค่าปุ๋ย และสาร
เคมีปราบศัตรูพืช ส่วนที่มาของเงินทุนนั้นมากกว่าร้อยละ 50 มาจากการกู้ ธ.ก.ส. และสหกรณ์ อีก
ประมาณร้อยละ 30 เอามาจากการซื้อขายหอมแบบมีพันธสัญญา

ลุ่มลุ่มประสบผลสำเร็จอย่างมากในการเพาะปลูกหอมฝนในปีการเพาะปลูก 2532/2533
หอมเสียหายเพียงเล็กน้อยได้ผลผลิตรวมทั้งสิ้น 3000 กิโลกรัมเศษ ขายหอมสัญญาไป 2000 กิโลกรัมละ
๒๐ บาท ตามสัญญา และที่เหลือคัดเกรดขายเฉลี่ยแล้วได้กิโลกรัมละ 25 บาท มากกว่าราคาที่ขายใน
สัญญา

การปลูกหอมฝนจึงได้เป็นวิธีการหลีกเลี่ยงความเสี่ยง ที่สำคัญประการหนึ่งที่ลุ่มลุ่มเลือกใช้
นสถานการณ์ที่ การต่อรองราคาในช่วงการเพาะปลูกปกติยังไม่เกิดขึ้น ลุ่มลุ่มได้สรุปบทเรียน จาก
ประสบการณ์ของตนเองว่า

"... ปลูกหอมโต้งต้องเลือกปี ลุ่มมาก็ดอ ตั้งแต่มีการปลูกหอมมา
หอมมันจะดีปี วั่นปี ต้องเลือกปลูกหรือจับพอดีกับตอนที่หอมมันแพง อย่าง
ปีนั้นหอมมันถูกปีต่อไปหอมมันจะแพง บ่เชื่อคอยดอกะ ปีนี้ (2535) ลุ่ม
กะว่าจะใส่หอมฝนอย่างเดียว ถ้าหอมบ่เสียมันบ่บู้ด ส่วนโต้งเอาไว้รอ
ทำปลูกข้าวดอกก็ได้ขายเหมือนกัน ถ้าราคาดีขาย ถ้าราคาบ่ดีก็เก็บไว้
ข้าวมันบ่เสียเหมือนหอม" (ลุ่มลุ่ม: เมษายน)

วิธีการที่สาม : การฮ้างนา การฮ้างนาปลูกหอมเป็นวิธีการร่นระยะเวลาการปลูกหอมวิธี
หนึ่งที่ชาวสวนหอมจำนวนมากใช้เพื่อลดความเสี่ยงจากการตกต่ำของราคาหอมในช่วงปลายฤดูการฮ้างนา

อยู่ด้วยกัน 2 วิธี คือ การย้ายนาทั้งหมด และการย้ายนาบางส่วน

การย้ายนาทั้งหมด หมายถึง การเลิกปลูกข้าวปีทั้งหมดแล้วทิ้งร้างไว้ สำหรับรอเวลาการปลูกหอมตอในช่วงปลายฤดูฝนต่อช่วง เช่น ต้นฤดูหนาว แต่บางรายไม่เหมาะสมของสภาพดินฟ้าอากาศของการปลูกหอมในที่นาที่ไม่หนาวเย็นเพียงพอที่จะปลูกได้ และการระบายน้ำในที่นาระบายได้ไม่ดีเหมือนการปลูกในที่ดอนหรือที่สูง

การย้ายนาบางส่วน หมายถึง การแบ่งที่นาออกเป็นสองส่วน ส่วนหนึ่งสำหรับการปลูกข้าวปีตามปกติ อีกส่วนหนึ่งปล่อยทิ้งไว้สำหรับการเพาะกล้าเพื่อปลูกหอมเข้า หรือเตรียมไว้สำหรับปลูกหอมอ ในกรณีที่ชาวนาคร่ำเรื่อนั้นมีที่ดินมาก

การย้ายนาเพื่อปลูกหอมในบ้านก๊วแลป่าป่าได้เริ่มเกิดขึ้นภายหลังวิกฤตการณ์หอมหัวใหญ่มีราคาต่ำ ในปีการผลิต 2531/2532 เป็นต้นมา ชาวนาที่ย้ายนามีอยู่ 3 กลุ่มด้วยกันคือ กลุ่มแรกเป็นชาวนาส่วนใหม่ที่ได้ที่ดินมาจากการสืบทอดมรดกซึ่งจะถือครองที่ดินขนาดเล็ก เนื่องจากที่ดินได้ถูกแบ่งซอยให้กับญาติพี่น้องหลายคน ทำให้ที่ดินส่วนแบ่งมีน้อยเกินไปที่จะใช้ปลูกข้าวนาปี ชาวนากลุ่มนี้จะถือครองที่ดินอยู่ระหว่าง 2 งาน - 4 ไร่ โดยจะปล่อยที่ดินของตนเองทิ้งร้างไว้ในช่วงทำนาปีแล้วตนเองก็จะออกไปรับจ้างแรงงานนอกภาคเกษตร เพื่อเป็นทุนสำหรับการบริโภค หรือเตรียมไว้สำหรับการปลูกหอมตอ บางคร่ำเรื่อนจะใช้เวลาที่เหลือจากการที่ไม่ได้ปลูกข้าวไปทำการค้าหรือกิจการเกษตรอื่น ๆ เช่น ไปค้าลำไย ลำไยที่เชียงราย หรือไปรับซื้อเผือกบนดอยแม่วาง ไปขายที่ตลาดเมืองใหม่ ตามช่องทางที่แต่ละคร่ำเรื่อนจะมีโอกาสทำได้ ส่วนใหญ่แล้วชาวนากลุ่มนี้จะย้ายนาทั้งหมดที่ตนเองที่อยู่ ถ้าได้ตัดสินใจเลือกการย้างนาแล้ว

กลุ่มที่สองเป็นกลุ่มชาวนาเจ้าของที่ดิน ที่มีดินจำนวนมาก โดยส่วนใหญ่จะมีที่ดินมากกว่า 5 ไร่ขึ้นไป โดยจะแบ่งที่ดินส่วนหนึ่งไว้สำหรับการปลูกข้าวไว้กิน แล้วจึงนำส่วนที่เหลือมาเว้นว่างไว้สำหรับปลูกหอมตอ หรือเว้นไว้สำหรับหว่านกล้าหอมเพื่อปลูกหอมเข้า ให้ทันเก็บเกี่ยวในเดือนมกราคม

กลุ่มที่สามเป็น ส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มชาวนาเช่า ที่จ่ายค่าตอบแทนเป็นเงินสด และเป็นการว่าแบบเหมาระยะยาว การย้ายนาจะใช้วิธีเดียวกันกับการย้ายนากลุ่มที่สอง โดยใช้การย้ายนาบางส่วน จะมีชาวนาที่เช่านามาจากเจ้านาที่อยู่ในหมู่บ้านเดียวกัน ซึ่งได้ก่อให้เกิดความขัดแย้งบ่อยครั้งตั้งที่ว่างมาแล้วในตอนต้น แต่อย่างไรก็ตาม การย้ายนานั้นแต่ละคร่ำเรื่อนก็จะมีเงื่อนไขจำเป็นต้องย้ายนาจะทำได้ในลักษณะที่ต่าง ๆ กันออกไปในหลาย ๆ กรณี เช่น

การอ้างนาของวิทยา

วิทยาเป็นลูกชายคนเล็กของลุงปุ่น ซึ่งได้รับมรดกจากพ่อเมื่อสองปีที่แล้ว (ปี 2533) โดยแบ่งส่วนแบ่งทั้งหมด 2 ไร่ จากนาทั้งหมด 10 ไร่ เมื่อวิทยาต้องแยกครอบครัวออกมาอยู่กับภรรยา ลุงปุ่นแบ่งที่ดินให้กับลูกเท่ากันทั้ง 4 คน มีเพียงประนอม พี่สาววิทยาเท่านั้นที่ได้ที่ดินมากกว่าคนอื่น โดยได้ที่ 4 ไร่ และที่บ้านด้วย เนื่องจากประนอมต้องอยู่ดูแลแม่ และไม่ได้แยกครอบครัวออกไป ส่วนคนอื่น ๆ ได้เท่ากันหมด

วิทยาเริ่มอ้างนาปลูกหอมในปีการผลิตที่ผ่านมา (2534/2535) เนื่องจากพี่ชายคนโตที่มีที่อยู่ติดกับวิทยา ได้ขายที่ดินไปเพื่อนำเงินไปต่างประเทศ วิทยาจึงต้องเลิกทำนาปีไป เพราะที่ดินมีน้อย ปลูกข้าวข้าวนาปีในปีถัดมาวิทยา ซึ่งเว้นไว้สำหรับปลูกหอม โดยอ้างนาทั้งหมดที่ได้ส่วนแบ่งมาปลูกหอม (ข้าวนาปรัง) ในช่วงเดือนมีนาคมแล้วเก็บเกี่ยวในช่วงเดือนมิถุนายน ส่วนในช่วงการปลูกข้าวนาปี วิทยาบอกว่า

"...ที่ผมมีมีน้อยปลูกข้าวปีโดย ปลูกหอมโต้งโดย มันบ่พอคุ้มกินหอมโต้งมันบ่แน่นอน ปลูกหอมสองไฮ้อย่างจะได้สูงสุดก็ 8,000 กิโลปีแล้วขายเหมาได้ 25,000 บาทมันบ่ได้ราคาแต่ถ้าวันไว้ปลูกหอมดอถึงได้บ่หนักแต่กิโลมันแพง ปีนี้ได้กิโลละ 10 ป้าย หอมดออย่างได้บ่ของเสียบ่ของสิ้นกิโลนี้บ่ขาด มันก็คุ้มกว่าปลูกหอมโต้ง" (สัมภาษณ์ วิทยา 2535)

ในช่วงเวลาการเพาะปลูกข้าวนาปีนั้น วิทยาจะใช้เวลาไปรับจ้างก่อสร้างกับผู้รับเหมาสร้างภายในหมู่บ้าน โดยได้ค่าแรงวันละ 95 บาท ส่วนภรรยานั้นจะเลี้ยงวัวพันธุ์ชาวลำพูน (วัวพันธุ์ทอง) อยู่ที่บ้าน ซึ่งมีอยู่ 3 ตัว พร้อมกับหมูอีก 2 ตัว เพื่อขาย และสำหรับเก็บเป็นปุ๋ยคอก จากสัตว์ขี้ทั้งสองอย่าง ทำให้ลดต้นทุนสำหรับการซื้อปุ๋ยคอกได้หลายพันบาท และบางครั้งถ้าขยันเก็บก็จะมีปุ๋ยกไว้ขายได้ด้วย เหตุผลในแง่ของรายได้จึงเป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้วิทยาไม่ปลูกข้าวปี เขาได้อธิบายว่า

"...ปลูกข้าวอย่างจะได้ 2 ไร่ ก็ประมาณ 160 ถัง กัดที่สุด กัดเป็นเงิน ตกถังละ 30 บาท ได้เงินสี่พันบ้าน้อย ต้องใช้เวลาถึงสี่เดือน ณะกะงานเดือนปายก็ได้แล้ว กานมีสะปะอย่าง ไต้งเอาไว้ปลูกหอม อย่างเดียวก็ดีแล้ว ข้าวถ้าหวัดกัน (ถ้าขาดแคลน) ก็ซื้อเอา..."

การปลูกหอมดอในปีการเพาะปลูกที่ผ่านมา วิทยาทำสัญญาขายให้กับสหกรณ์ฯ 1,500 กิโลกรัม ขยายแบบตัดเกรดแยกขนาดตามราคมที่สหกรณ์ฯ กำหนดไว้คือ เบอร์ 0 ราคา 6 บาท เบอร์ 1 ราคา 4 บาท เบอร์ 2 ราคา 3 บาท แต่วิทยาส่งขายให้กับสหกรณ์ฯ เพียงเบอร์เดียว คือ เบอร์ 0 ซึ่งเป็นที่สหกรณ์ฯ ซื้อเพื่อขายให้พ่อค้าส่งออก

"ใจเขาบใครทำสัญญาซึกเท่าใด หอมดอมันบเคยมีปัญหา มันเหมือนกับใจเด็กเหาควีเหา (กตซิมเฮง) ไร่ดอนที่มันแบ่งมันก็ทำสัญญาซื้อถูก ไร่ที่หอมถูกบเคยไปทำสัญญา บไปประกันอย่างหอม ไต้ง เจอปัญหาทุกปี บหันแก ได้สั๊กเตอ... อย่าง ไตเหากัดต้องทำสัญญากะเป็นต้องขายหือเป็น เพราะบยะจะอันเหากบได้เม็ด ต้องยอมเสียบองได้บอง..."

ส่วนที่เหลือนั้นวิทยาขายเหมาละกิโลกรัมละ 15 บาท ซึ่งได้ขายไปทั้งสิ้นสองพันกิโลเศษ รงทุนเพาะปลูกหอม โดยส่วนใหญ่ใช้เงินลงทุนส่วนตัวบางส่วนและอีกบางส่วนจากการกู้ยืมหอมสัญญา หน้ากับสหกรณ์

การฮ้างนาของสมนึก

สมนึกเป็นชาวนาอีกครอบครัวหนึ่ง จากหลายครอบครัวที่เข้าที่ดิน จรัญสำหรับทำนา และ กหอม สมนึกได้เข้านาจรัญมาตั้งแต่สมัยรุ่นพ่อของสมนึกแล้ว รูปแบบการเข้าของสมนึกนั้น ไม่นั่นอน บีกจะทำสัญญาเข้าเป็นข้าว บางปีก็ทำสัญญาเข้าเป็นเงินสด แบบเหมาจ่ายระยะยาวขึ้นอยู่กับสภาพ การเงินของสมนึกว่ามีเงินเหลือมากหรือไม แต่ถ้ายายหอมได้ไม่ตีก็เข้าเป็นข้าวแบบแบ่งครึ่งผล

จัดโดยจรรยา โลมให้ เป็นกรณีพิเศษในฐานะที่เคย เข้ากันมานาน

ในปีการเพาะปลูก 2534/2535 สมนึกอยู่ในระหว่างสัญญาการเช่าเป็นเงินสดระยะยาว ามปีเป็นปีที่สองของสัญญาเช่า ซึ่งสมนึกได้เช่านาของจรรยาทั้งหมด 6 ไร่ กับสองงาน แต่จรรยาคิดราคา ไร่เพียง 6 ไร่ สมนึกเริ่มมา "ฮ้างนา" ปลูกหอมดอในปี 2534/2535 เป็นปีแรก หลังจากที่เคยเห็น ่อบ้านได้กำไรกันมากจากการปลูกหอมดอจึง ได้ทดลองปลูกบ้าง เนื่องจากไม่มีที่ดอนสำหรับปลูกหอมดอ ่งแบ่งที่นาเว้นว่างประมาณ 2 ไร่เศษ เพื่อใช้สำหรับการปลูกหอมดอ ส่วนการปลูกข้าวนาปี สมนึก ยัง ว่าเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการยังชีพ สมนึกได้สะท้อนเหตุผลความจำเป็นของการยังชีพว่า

"ข้าวจำเป็นปลูก ปลูกเข้ากินข้าว บิได้กินหอมอย่างเดียวเอาที่ปลูกหอม หมดมันบ่แน่นอน บางเตื่อเข้าก็ได้ บางเตื่อเข้าก็เสียถ้าหอมเสียขึ้นมา บมีข้าวกิน ก้อืดเข้าแท้..." (สัมภาษณ์ สมนึก 2535)

การปลูกหอมดอ สมนึกได้เมล็ดพันธุ์มาทั้งหมดสองปอนด์ จากการทำสัญญาขายหอมล่วงหน้า ักกับสหกรณ์หนึ่งพันกิโลกรัม ทำสัญญาส่งมอบเดือนมีนาคม ซึ่งเป็นช่วงที่หอมโตงอก แต่การเพาะปลูก ริงๆ สมนึกมาเพาะปลูกช่วง "หอมดอ" ทั้งสองปอนด์ เพื่อจะได้มีหอมมากๆ ไว้ขายในช่วงที่หอมมีราคา ่ง ส่วนหอมที่จะต้องส่งมอบตามสัญญานั้น สมนึกจะใช้วิธีการซื้อหอมชาวสวนคนอื่นส่งให้กับสหกรณ์ตาม ญา เขาได้อธิบายวิธีการหลีกเลี่ยงการไม่ให้ทำผิดสัญญาว่า

"หอมสัญญาพันกิโล ส่งเดือนมีนาคม ชื่อที่ไหนก็มีขาย ขอหอมมีสตางค์ เหยยอย่าง บ่ทำกลัวเตื่อร้อน (ไม่ต้องกลัวเตื่อร้อน) หอมมีปะเหลื่อ ้ายซื้อส่งสหกรณ์ที่ผ่านมาเฉลี่ยแล้ว ตกกิโลละ 3 บาทป้ายน้อย แต่ถ้า ้ายเอาหอมดอมาส่ง้ายต้องบู้ตไปบดตาย 7 บาท... (สัมภาษณ์ สมนึก: 2535)

การลงทุนเพาะปลูกของสมนึก จะใช้ต้นทุนเงินสดสูง ในส่วนที่เป็นค่าปุ๋ยเคมี สารเคมีปราบ ารูพืชและค่าปุ๋ยคอก แต่จะมีต้นทุนเงินสดค่าฟางคลุมแปลงต่ำ เพราะใช้ฟางข้าว ที่ได้เก็บไว้ในช่วงการ

าข้าวนาปีในฤดูการผลิตที่ผ่านมา มาใช้ประโยชน์ และยังมีต้นทุนค่าแรงงานต่ำกว่า ชาวนากลุ่มอื่นๆด้วย เนื่องจากสมนึก เป็นหัวหน้ากลุ่มแรงงานรับจ้าง ในบ้านกิ้วแลป่าเป้า จึงใช้รูปแบบการจ้างงาน แบบเวียนกันจ้าง เป็นวิธีการลดต้นทุน ร่วมกับสมาชิกที่เป็นเครือข่ายการจ้างงานเครือข่ายเดียวกัน ด้วยการกำหนดค่าแรงรับจ้างในเครือข่ายเดียวกัน ให้มีราคาที่ถูกเป็นพิเศษกว่า การออกไปรับจ้างนอกกลุ่ม วิธีการจ้างแบบนี้ทำให้ต้นทุนถูกกว่า 50% ของค่าจ้างโดยทั่วไป และเป็นราคาค่าจ้างที่คงที่ ไม่ว่าจะราคาจ้างในท้องตลาดจะสูงขึ้นหรือต่ำลง

โดยทั่วไป สมนึกจะจ้างแรงงานเฉพาะในช่วงที่ต้องใช้แรงงานมากๆ เท่านั้น เช่น การขึ้นปลง การปลูก ส่วนในตอนถอนนั้น สมนึก ชายแบบเหมาสวน จึงไม่จำเป็นต้องจ้าง ในทางตรงกันข้าม สมนึกกับใช้เวลาในช่วงนี้ไปเป็นแรงงานรับจ้างถอนหอม ขนหอม ให้กับพ่อค้าในท้องถิ่น หรือบริษัทส่งออก เป็นรายได้เสริมร่วมกับสมาชิกกลุ่มแรงงานรับจ้าง ในหมู่บ้านเดียวกันจะมีการจ้างงาน ไปถึง เดือนเมษายน จะเข้าสู่ฤดูกาลปลูกข้าวหอม ของสมนึกอีกกรอบหนึ่งพอดี

การจ้างนาปลูกหอมหอม ของสมนึกเป็นตัวอย่างชาวนาที่ประสบผลสำเร็จพอสมควร รายหนึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับชาวสวนคนอื่น ๆ ที่เริ่มปลูกพร้อมกัน มักจะเจอปัญหาตั้งแต่เริ่มเพาะกล้า โดยเฉพาะปัญหาน้ำท่วมขังในแปลงเพาะกล้าในช่วงฤดูฝน เนื่องจากพื้นที่เพาะกล้าในที่นา น้ำท่วมขังได้ง่าย ถ้าไม่มีระบายน้ำที่ดี น้ำท่วมขังเพียงวันเดียวหอมก็ตายแล้ว ดังที่เพื่อนบ้านของสมนึกหลายคนประสบและล้มเลิกการเพาะปลูกไปหลายครอบครัว โดยไม่มีโอกาสแก้ตัว

สมนึกชายหอมแบบเหมาสวน ในปีที่ผ่านมา ได้เงินทั้งหมดหกหมื่นบาท หลังจากหักต้นทุนทั้งหมด จะรวมไปถึงการซื้อหอมไปส่งตามสัญญาด้วย สมนึกเหลือเงินอยู่สามหมื่นกว่าบาท เขาสรุปว่า

"ถ้าคิดว่ากำไรก็กำไร เหม่าเคยจดว่าใส่กะหอมไปเท่าใด ใส่กะข้าวไปเท่าใด มันเหลือเท่าใดก็เอาเท่านั้น มีส่งธกส. เป็นปีไป ส่งเจ้านาได้ทุกปีก็พอใจแล้ว"

การจ้างนาของจรัส

จรัสเป็นชาวนารวยในหมู่บ้านกิ้วแลป่าเป้า จรัสมีที่นาอยู่ทั้งหมด 16 ไร่ แบ่งให้น้องเขยเช่า

ไว้ ก่อนที่จะย้ายนาปลูกหอม จรรย์ใช้ที่นาปลูกข้าวนาปีตลอด โดยสลับกับการปลูกหอมและปลูกข้าวนา
ร้าง สาเหตุของการ "ย้ายนา" นอกจากเหตุผลว่าหอมขอได้ราคาดีกว่าปลูกในช่วงอื่นแล้ว จรรย์เห็นว่า
การปลูกข้าวสำหรับครอบครัวเขามีความยุ่งยาก ไม่มีใครดูแล เพราะตัวจรรย์เองก็ต้องทำกิจการอื่นๆ อีก
หลายอย่าง เช่น การเลี้ยงหมูแบบมีพันธสัญญากับบริษัทขนาดใหญ่บริษัทหนึ่ง การขายอาหารสัตว์ให้กับชาว
นาในละแวกนั้น ในขณะที่ลูกชายสองคนได้ถูกส่งไปเรียนหนังสือในเมือง จึงไม่มีแรงงานพอที่จะทำได้
ถ้าปล่อยให้เขาให้เข้าจะไม่มีที่ปลูกหอม จรรย์จึงตัดสินใจย้ายนามั่ง 9 ไร่ที่เหลืออยู่ทั้งหมด ในปีการเพาะ
ปลูกที่ผ่านมา (2534/2535) สำหรับปลูกหอมต่อทั้งหมด โดยหว่านเมล็ดพันธ์ไป 9 ปอนด์ เพื่อเติมเนื้อที่
จะปลูกที่ตนมีอยู่

แม้ว่าจรรย์จะมีสิทธิรับเมล็ดได้เพียง 4 ปอนด์ ตามข้อตกลงของสหกรณ์ในการควบคุมพื้นที่
การเพาะปลูกและการกระจายเมล็ดพันธ์ให้สมาชิก แต่จรรย์ก็สามารถหาเมล็ดหอมหัวใหญ่จากระบบจากที่
ได้โดยไม่ยุ่งยากนัก ในปีที่ผ่านมาจรรย์ได้ซื้อเมล็ดพันธ์จากฝางมาเพิ่มอีก 5 ปอนด์ เพื่อให้เพียงพอกับ
เนื้อที่ที่จะปลูก

การปลูกหอมต่อของจรรย์ก็เหมือนกับชาวนารายอื่นๆ ในกิ่งอ.แม่วาง ที่ไม่สนใจในการเข้า
เมการเปลี่ยนแรงงานกับชาวนาในหมู่บ้าน ถ้าสามารถหาแรงงานรับจ้างจากหมู่บ้านอื่นๆ มาทำงานใน
นหอมของตนเองได้

ในปีการเพาะปลูกที่ผ่านมา จรรย์ได้จ้างกลุ่มแรงงานรับจ้าง จากหมู่บ้านใหม่สวรรค์มาทำ
นในส่วนหอมของตนเองแทบตลอดทุกขั้นตอนการผลิต โดยจรรย์ทำหน้าที่ จัดการให้แรงงานรับจ้างนั้นทำ
มแผนที่จรรย์วางไว้ ซึ่งการจ้างนั้นจะมีทั้งแบบจ้างประจำอยู่กับสวนหอมตลอดเวลา และการจ้างชั่ว
าวเมื่อมีความจำเป็นต้องใช้แรงงานมาก คนงานประจำที่จรรย์จ้างมานั้น เป็นคนที่คอยดูแลรับผิดชอบ
รดดูแลแปลงเพาะกล้าหอมและแปลงปลูก ไม่ให้เสียหายจากโรคแมลงโดยการฉีดยา ไล่ปุ๋ย รดน้ำ
อดจนการปราบวัชพืช ในบางครั้งที่มีวัชพืชไม่มากนัก และไม่จำเป็นต้องจ้างคนงานหลายคน จรรย์จะ
งคนงานประจำนี้เป็นรายเดือนๆ ละ 1,500 บาท คนงานที่จ้างมานั้น สามารถไปรับจ้างชั่วคราวทำ
คนอื่นๆ ได้ในช่วงที่ว่างจากการดูแลสวน

การจ้างคนงานประจำตลอดระยะเวลา 4 เดือนนี้ จึงทำให้จรรย์สามารถทำกิจกรรมอย่าง
ของตนเองได้สะดวกขึ้น โดยเฉพาะการเดินทาง เพื่อติดต่อแม่ค้าขายส่งตามต่างจังหวัด ให้เข้า
รับซื้อหรือทำสัญญาว่าจะส่งหอมให้ หรือแม้แต่การใช้เวลาเหล่านี้เพื่อหาคนงาน เตรียมไว้ล่วงหน้าใน

งที่ต้องใช้แรงงานมาก โดยการจ่ายเงินมัดจำไว้ กับหัวหน้ากลุ่มรับจ้างก่อนมาทำงาน ที่สวนของจรัส
ต้อง ใช้คนงานแต่ละครั้งไม่ต่ำกว่า 30 คน ในช่วงของการเพาะกล้า การขึ้นแปลงหอม การปลูก
งอดจนการเก็บเกี่ยวและการขนส่ง ในความเห็นของจรัสแล้วถือว่า คนงานเป็นปัญหาสำคัญสำหรับการ
ปลูกหอมดอ

"เขาหาสตางค์ยังง่ายกว่าหาคนงานปลูกหอม บางเต็้อ้ายเอาเงิน
ไปวางห้อมาชั้นฮอนวันนั้น วันนั้นเอ๋ มันกับบอกว่าครับ ครับ ลูกเดียว
พอใกล้ๆ วันพรุ่งวันมะรืนจะปลูก มันรันมาบอกเอาสตางค์มาคืน ผมมา
ม่ได้ ติดก้าน ติดปอยสะปะอย่าง เขาจำเป็นต้องไปหาใหม่เห้ม..."

โดยเฉพาะปัญหาความไม่แน่นอนของแรงงาน ในช่วงต่อระหว่างการปลูกหอม กับฤดูเก็บ
เกี่ยวข้าว ในช่วงนี้จรัสพยายามที่จะใช้วิธีการว่าจ้างล่วงหน้าไว้ก่อน แล้วคอยตรวจสอบตลอดเวลา ว่า
งานมาทำงานหรือไม่ หรือคอยช่วยเหลือดูแลความเป็นอยู่ของครัวเรือนแรงงานรับจ้าง ในบางโอกาส
คนงานขอรับให้ช่วย เช่น การให้กู้เงิน การขายอาหารสัตว์ให้กับคนงานของตนเองในราคาถูกที่เป็น
เศษ วิธีเหล่านี้ทำให้จรัสไม่ถึงกับมีปัญหาไม่มีแรงงาน เหมือนกับชาวนารวยบางคนในหมู่บ้านที่ไม่สามารถ
าได้อย่างจรัส ก็มักพบกับปัญหาไม่มีแรงงานบ่อยครั้ง แต่จรัสก็มีปัญหาบ้าง โดยเฉพาะในช่วงที่ชาวสวน
เกือบทั้งหมดทั่วทุกพื้นที่ มีความต้องการใช้แรงงานพร้อมกันจำนวนมาก เช่น ในช่วงที่ชาวสวนจะต้องจะ
องเพาะปลูกให้เสร็จตามกำหนดเวลาการปิด เปิด ปล่อน้ำของคณะกรรมการเหมืองฝายถ้าเปิดไม่
เสร็จก็ต้องรอกการเปิดในรอบต่อไป จึงเกิดขึ้นบ่อยครั้งที่จรัสขาดแคลนแรงงาน เมื่อคนงานที่จะมารับ
างได้กลับไปปลูกหอมของตนเอง หรือญาติให้ทันกับเวลาเปิดเปิดน้ำด้วยเช่นกัน มีผลให้การทำการ
เพาะปลูกของจรัสล่าช้าออกไปกว่าปกติหลายวัน และส่งผลกระทบต่อการทำงานไม่สามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตได้
ามเวลาที่กำหนดไว้ในสัญญาส่งมอบหอม ทำให้จรัสต้องจำใจถอนหอมสดไปขายให้พ่อค้าตามสัญญา และ
ามาลู่ปัญหาข้อกล่าวหาของกลุ่มทุน ว่าเกษตรกรโกง ไม่ซื่อสัตย์ ส่งหอมสดไม่ถึงเวลาเก็บเกี่ยวมาขาย
ละถูกกดราคาโดยอ้างว่าหอมไม่ได้คุณภาพ ไม่เพียงแต่จรัสเท่านั้นที่เจอปัญหานี้ เกษตรกรรายอื่นก็เจอ
วยเช่นกัน

สำหรับการขาย "หอมดอ" ของจรัสในปีที่ผ่านมา จรัสใช้เงินลงทุนไปประมาณหนึ่งแสนห้า

มันบาทเศษ ต้นทุนเฉลี่ยประมาณ 1 ไร่ๆ ละหมื่นบาทเศษ ได้หอมทั้งสิ้น สองหมื่นห้าพันกิโลกรัม โดย
ขายได้เฉลี่ยกิโลกรัมละ 10 บาท แม้ว่าจะต้องถูกกดราคา จากการขายหอมเขียว หอมดอไปบ้าง จรัสก็
บอกว่า "คุ้มกว่าปลูกหอมไต้ง ปีหน้าจะแก้ตัวใหม่"

การปรับแผนการใช้ที่ดินเพื่อลดความเสี่ยง โดยการร่นระยะเวลาการผลิตให้ตรงกับช่วง
เวลาที่ผลผลิตมีราคาแพงนั้น เกษตรกรไม่ได้ประสบผลสำเร็จไปทุกรายดังตัวอย่างที่กล่าวไปข้างต้นแต่มี
เกษตรกรจำนวนมาก ไม่ประสบผลสำเร็จกับการจัดการที่ดินในลักษณะนี้ ด้วยเงื่อนไขและข้อจำกัดต่างกัน
ออกไปโดยเฉพาะการประสบกับปัญหาความต่อเนื่องของเงินลงทุนที่ใช้สำหรับการจ้างงานผู้เชี่ยวชาญ
ทางเทคนิคในการเพาะปลูก ความสามารถในการจัดการน้ำและแรงงานที่ชาวนาแต่ละครัวเรือนมีไม่
เหมือนกัน และที่สำคัญเงื่อนไขการเข้าถึงทรัพยากรที่ดิน ที่เปิดโอกาสให้กระทำได้แตกต่างกัน ซึ่งเราจะ
การวิเคราะห์ในหัวข้อต่อไป

3.3 สรุปวิเคราะห์

การกระจายตัวในการใช้ที่ดิน

ในช่วงของการเปลี่ยนผ่านก่อนเข้าสู่การผลิตแบบทุนนิยมเต็มรูปแบบ กลุ่มทุนได้ใช้รูปแบบ
วามสัมพันธ์ เช่นการเพาะปลูกแบบมีพันธสัญญาเข้าไปแทรกแซงการผลิตของชาวนาให้อยู่ภายใต้กระบวน
ลงทุน ส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มชาวนายากจน และชาวนาขนาดเล็ก ที่มีข้อจำกัดในการเข้าถึงปัจจัยทุน ส่วน
วนากลางและชาวนารวย ที่ถือครองที่ดินขนาดใหญ่ มีวิธีการในการเข้าถึงปัจจัยทุนมากกว่า และมี
งเลือกที่จะทำการผลิตโดยเสรีมากกว่า จึงมีสัดส่วนเพียงเล็กน้อย ที่อยู่ภายใต้บังคับการของกลุ่มทุน เมื่อ
เปรียบเทียบกับชาวนาสองกลุ่มแรก ส่วนการกระจายตัวในการใช้ที่ดิน ไม่ได้กระจายออกไปมากนักแต่จะ
ระจุกตัวอยู่ในเขตที่ลุ่ม ซึ่งเป็นที่ดินที่มีความอุดมสมบูรณ์มากกว่าในที่ดอนและที่สูง ในขณะที่ความ
งัยที่จะไม่ได้ผลก็มีน้อยกว่าในที่ดอนและที่สูงด้วย

ดังนั้นภายใต้ระบบ การเพาะปลูกแบบมีพันธสัญญา กลุ่มทุนจะลดความเสี่ยงของตัวเองลง
มากที่สุด เพื่อให้ได้ประโยชน์สูงสุดซึ่งแสดงให้เห็นได้จากการเลือกที่ดิน ที่อุดมสมบูรณ์มาทำการเพาะปลูก
มากกว่าที่จะเลือกที่ดินในที่ดอนและที่สูงซึ่งมีความเสี่ยงสูง เมื่อพิจารณาปัญหาภายใต้ประเด็นนี้ ในข้อ

สนองของรัฐ ที่ว่าระบบพันธสัญญาจะเป็นเงื่อนไขของการพัฒนาและกระจายรายได้ให้กับชาวนาทุกๆ กลุ่ม
ด้วยการประสานความร่วมมือเข้าด้วยกันระหว่างชาวนากับกลุ่มทุน โดยมีรัฐบาลเป็นตัวกลางเชื่อมประสาน
และให้บริการสินเชื่อผ่านกลุ่มทุนขนาดใหญ่แล้วให้กลุ่มทุนไปกระจายต่ออีกทอดหนึ่งในรูปของการเพาะปลูก
บบมีพันธสัญญา ภายใต้โครงการเกษตรครบวงจรนั้น (แผนและทิศทางการอ. 2530) จึงเป็นข้อเสนอที่
ม่อาจนำไปสู่การแก้ไขปัญหาของเกษตรกรได้จริง เมื่อประเมินจากศักยภาพของการกระจายตัวในการ
ใช้ที่ดินภายใต้ระบบพันธสัญญา เพราะกลุ่มทุนจะเลือกใช้ที่ดินที่มีศักยภาพสูงในการผลิตเท่านั้น คือที่ดิน
บริเวณที่ลุ่ม ซึ่งขัดแย้งกับความเป็นจริงในการดำรงชีวิตอยู่ของสังคมชาวนา ซึ่งถือครองที่ดินกระจายอยู่
วไปทั้ง ในที่ดินดี และที่ดินเลว โดยเฉพาะกลุ่มชาวนายากจนและชาวนาขนาดเล็ก นำที่ดินเลวในที่ดอน
ได้รับการจัดสรรจากรัฐมาทำการเพาะปลูกในระบบพันธสัญญาเป็นไปได้น้อยมาก ในขณะที่กลุ่มทุนก็ได้เลือก
จะทำการเพาะปลูกกับชาวนาจน หรือชาวนาขนาดเล็ก แต่จะเลือกทำการเพาะปลูกกับชาวนากลาง
หรือชาวนารวยที่มีโอกาสในการเข้าถึงปัจจัยทุนที่อยู่แล้ว ในกรณีทำการเพาะปลูกในที่บริเวณที่ดอนซึ่งต้อง
ใช้ต้นทุนสูง

ความขัดแย้งกันระหว่างนโยบายของรัฐ ที่มุ่งเน้นการกระจายรายได้และส่งเสริมประสิทธิ-
ภาพการผลิต โดยใช้กลุ่มทุนเป็นตัวกลาง จึงมีอาจเป็นข้อเสนอที่สามารถบรรลุเป้าหมายของการพัฒนาได้
เพราะจุดยืนของกลุ่มทุนนั้นยืนอยู่บนผลประโยชน์สูงสุด และต้นทุนต่ำที่สุดในการบวนการผลิต ในขณะที่ชาว
นาไม่ได้ยืนอยู่บนเงื่อนไขที่กลุ่มทุนจะสามารถปฏิบัติได้ ทุกๆ กลุ่ม แต่อย่างไรก็ตาม ชาวนาต้องอยู่ภายใต้
บวนการของตน ในระบบพันธสัญญาอันมีสาเหตุมาจากความอ่อนด้อยของตนเองในการเข้าถึงปัจจัยทุนใน
การผลิต และข้อจำกัดในการเข้าถึงตลาด ดังที่กล่าวไปแล้วในบทที่ 5

การชู้ตริตตัวเอง ผลกระทบจากระบบการผลิตแบบมีพันธสัญญา

การเผชิญกับสภาวะความเสี่ยงเมื่อหอมหัวใหญ่มีราคาตกต่ำ และแรงบีบคั้นจากการผลิตแบบ
พันธสัญญา ได้นำไปสู่การปรับรูปแบบการดำเนินชีวิต และการจัดการที่ดินของของชาวนา เพื่อให้ตนเอง
ให้อยู่รอดได้ ด้วยวิธีการอันหลากหลายภายใต้เงื่อนไขข้อจำกัดและข้อได้เปรียบในการเข้าถึงและควบคุม
ทรัพยากรที่ต่างกัันดังนี้

การชู้ตริตตัวเอง เป็นยุทธวิธีอันหนึ่งที่ชาวนาใช้ เพื่อรักษาความอยู่รอดของตนเอง จาก

การรุกเข้ามาของระบบทุนนิยม ซึ่งเคทส์ก็ ได้เสนอว่า การขูดรีดตนเองของชาวนาเป็นยุทธวิธีหนึ่ง ที่ทำให้การผลิตขนาดเล็ก ในสังคมชาวนาดำรงอยู่ได้ และทำให้การขยายตัวของการผลิตแบบทุนนิยมดำเนินไปอย่างล่าช้า (Kautsky 1976:26) ข้อเสนอของเคทส์ก็นั้นเป็นการเสนอการปรับตัวของสังคมชาวนาจากภายใต้วิถีการผลิตหนึ่ง ไปสู่วิถีการผลิตหนึ่ง

แต่การขูดรีดตนเองในสังคมชาวนาภายใต้รูปแบบการผลิตแบบมีพันธสัญญา เป็นการขูดรีดตนเองภายใต้ระบบทุนนิยม ที่ผลของการขูดรีดตนเองนั้นนำไปสู่การรับใช้ระบบทุนนิยมให้ได้ผลประโยชน์มากกว่าเดิม และเป็นทิศทางที่จะนำชาวนาไปสู่การพึ่งพากลุ่มทุนอย่างบีบรัดมากยิ่งขึ้น โดยที่ทุนยังปล่อยให้ชาวนาถือครองที่ดินขนาดเล็กอยู่ต่อไป ซึ่งขัดแย้งกับข้อเสนอของเคทส์ที่ว่า การขูดรีดตนเองเป็นแรงจูงใจของระบบทุนนิยม

การขูดรีดตนเองของชาวนานั้นมีหลายวิธีการ แต่ที่สำคัญ ในกรณีการเพาะปลูกภายใต้ระบบการผลิตแบบมีพันธสัญญา ที่จะนำมาวิเคราะห์ในบทนี้ คือ การปรับรูปแบบการจัดการที่ดิน

ยุทธวิธีที่สำคัญของชาวนาใช้ในการจัดรูปแบบการจัดการที่ดิน คือ การปล่อยให้ไปตามลมที่ระบบพันธสัญญากำหนด หรือการยอมจำนนต่อระบบ กล่าวคือ ระบบพันธสัญญาได้กำหนดเวลาการผลิตไว้แล้วว่าช่วงไหนจะมีราคาสูง และช่วงไหนมีราคาต่ำ ถ้าชาวนาต้องการขายผลผลิตในราคาที่สูง ชาวนาต้องมาปรับปฏิทินการจัดการที่ดินใหม่ ตามข้อเสนอของกลุ่มทุน

ภายใต้ข้อเสนอนี้จึงมีชาวนาหลายกลุ่ม ปรับปฏิทินการจัดการที่ดินใหม่ให้ตรงกับความต้องการของกลุ่มทุน ด้วยวิธีการอันหลากหลาย เช่น การปลูก "หอมแพะ" หรือ "หอมเข้า" หรือการย้ายนาไปยุทธวิธีการปรับปฏิทินการเพาะปลูกดังกล่าว นำชาวนาเข้าไปสู่การทำลายเงื่อนไขอันเป็นหลักประกันของการยังชีพของชาวนาแบบเดิมลงอย่างน้อยสองด้าน คือ

ด้านแรก เป็นการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินของชาวนาให้มาตอบสนองการเพาะปลูกเพื่อการค้า ภายใต้ระบบพันธสัญญาอย่างเด็ดขาด โดยใช้เงื่อนไขของราคา ที่สัมพันธ์กับเวลาการเพาะปลูกเป็นข้อกำหนด กรณีหอมหัวใหญ่ราคาหอมที่ดีที่สุดที่กำหนดไว้ในตารางเวลาก็คือ ราคาหอมที่เกี่ยวเกี่ยวในช่วงดีเกี่ยวกับการเกี่ยวข้าวปีที่เพาะปลูกไว้สำหรับการยังชีพ ถ้ายอมจำนนต่อระบบพันธสัญญาชาวนาต้องเลือกที่จะงดปลูกข้าวในปีในปีนั้น หรือเปลี่ยนย้ายการปลูกข้าวในปีไปไว้ช่วงเวลาอื่น ๆ คือ ช่วงเวลาการปลูกข้าวปีครั้งที่การปลูกข้าวต้องใช้ใช้น้ำมาก และมีความเสี่ยงจากภัยธรรมชาติสูง ดังนั้น การย้ายนา ก็พอปรากฏการณ์อื่นหนึ่งของการขูดรีดตนเอง

ด้านที่สอง การเปลี่ยนเวลาแรงงานให้มาตอบสนองการเพาะปลูก เพื่อการค้าภายใต้ระบบพันธสัญญา เวลาแรงงานของชาวนาส่วนหนึ่งจะถูกนำไปใช้ในกิจกรรมการผลิตเพื่อการยังชีพตามเวลาการเพาะปลูกปกติ คือ ปลูกข้าวนาปี(เพื่อการยังชีพ)- ปลูกหอม(ไว้ขาย) - และปลูกข้าวนาปรังเพื่อขายหรือเพื่อการยังชีพ) แต่เมื่อปฏิทินการเพาะปลูกได้เปลี่ยนไป ตามข้อเสนอของระบบพันธสัญญาฉบับนี้ให้ชาวนาต้องเลิกใช้เวลาแรงงาน สำหรับการเพาะปลูกเพื่อการยังชีพออกไปด้วยกล่าวคือ

ชาวนาต้องใช้เวลาแรงงาน สำหรับเตรียมปัจจัยทุนสำหรับการเพาะปลูกภายใต้ระบบพันธสัญญาในช่วงที่มีราคาสูง ซึ่งจะมีต้นทุนสูงตามไปด้วย ดังนั้นการใช้เวลาแรงงานสำหรับการปลูกข้าวเพื่อการยังชีพ ไม่สามารถทำให้ชาวนาปลูกหอมในช่วงที่มีราคาสูงได้ เนื่องจากการเพาะปลูกเพื่อการยังชีพตอบสนองเพียงปัจจัยการบริโภคเท่านั้น ไม่ได้ตอบสนองปัจจัยทุนเพื่อการผลิต และระบบพันธสัญญาก็ไม่ได้ให้บริการปัจจัยทุนกับชาวนาทั้งหมด ดังนั้นการเคลื่อนย้ายแรงงานชั่วคราว การประกอบอาชีพที่หลากหลายของชาวนา ฯลฯ ได้ส่งผลให้เวลาแรงงาน สำหรับการผลิตเพื่อยังชีพของชาวนาถูกทำลายไปด้วย เป็นการผลักดันให้ชาวนาไปเผชิญกับความเสี่ยงกับการจ้างงาน แบบทุนนิยมเต็มรูปแบบมากขึ้น โดยที่ที่ดินยังอยู่ในมือของชาวนา เพื่อเตรียมไว้การเพาะปลูกในระบบพันธสัญญา

ชาวนาต้องใช้เวลาแรงงาน สำหรับทำการเพาะปลูกในระบบพันธสัญญา โดยตรงในช่วงเวลาที่ทำการเพาะปลูกเพื่อการยังชีพเช่น การใช้เวลาแรงงานสำหรับการปลูก "หอมแพะ" "หอมดอย" "หอมฝน" ฯลฯ ทำให้ไม่มีแรงงานสำหรับทำการเพาะปลูกข้าวนาปีเพื่อการยังชีพ

การยอมจำนน ต่อระบบด้วยยุทธวิธีการปรับรูปแบบการจัดการที่ดินดังกล่าว จึงเป็นการผลักดันให้ชาวนาเข้าไปพบกับความเสี่ยง ของระบบทุนนิยมเพิ่มขึ้นมาอีกความเสี่ยงหนึ่ง นอกเหนือจากความเสี่ยงเดิมที่ชาวนาเผชิญอยู่แล้ว โดยไร้หลักประกันมากยิ่งขึ้น ชีวิตของชาวนาจึงผูกไว้ที่หอมเพียงอย่างเดียว

อุปสรรคในการขูดรีดตนเอง

การปรับรูปแบบการจัดการที่ดินในลักษณะดังกล่าว ชาวนาทุกคนไม่สามารถทำได้เหมือนกัน เพราะเงื่อนไขของการเข้าถึงและควบคุมการใช้ที่ดิน ของชาวนาแต่ละกลุ่มมีวิธีการเข้าถึงที่แตกต่างกัน โอกาสในการปรับยุทธวิธีดังกล่าวจึงมีโอกาสนี้ไม่เท่ากัน

ดังนั้นความสามารถในการขูดรีดตนเอง จึงขึ้นอยู่กับเงื่อนไขการถือครองที่ดินของชาวนาแต่ละ

กลุ่ม หรืออีกนัยหนึ่งชาวนาขุดรื้ดตนเองตามเงื่อนไขที่ตนเองมีทรัพยากรให้ขุดรื้ดได้

สำหรับชาวนารวย ชาวนากลาง และชาวนาขนาดเล็กบางคน ที่มีที่ดินอยู่ในที่ดอนและที่สูง ไร่อาจจะได้มาโดยการซื้อขาย สืบทอดมรดก รัฐจัดสรรให้ หรือญาติแบ่งให้ ชาวนาเหล่านี้จะใช้วิธีการ ระยะเวลาการปลูกหอมในฤดูกาลปกติมาปลูกหอมในรูปของการปลูก "หอมฝน" หรือ "หอมดอ" เพื่อ หลีกเลี่ยงการเผชิญกับความเสียหายของราคาหอมปลายฤดู ที่มีจะตกต่ำอยู่เสมอ การร่นระยะเวลาการ ปลูกหอมในลักษณะนี้อาจจะไม่เสี่ยงกับราคา แต่จะเสี่ยงกับปัญหาการไม่ได้ผลผลิตอันเนื่องมาจากความยุ่ง ยากในการดูแลรักษา จึงมักจะมีแต่กลุ่มชาวนารวย หรือชาวนาขนาดกลางบางคนไม่กล้าขายที่ลงทุนทำการ เพาะปลูกเองได้ เพราะมีโอกาสในการเข้าถึงปัจจัยทุนมาทำการเพาะปลูกได้ดีกว่าชาวนากลุ่มอื่นๆ ซึ่ง ไม่ใช่เพาะว่ามีโอกาสครองครองที่ดินที่มี เอกสารสิทธิเท่านั้นจึงจะมีโอกาส เข้าถึงปัจจัยทุนในกรณีตัวอย่าง เองพ่อหลวงสุคำ การเป็นนักเดินทางติดต่อค้าขาย ทำให้พ่อหลวงมีโอกาสรับรู้ข้อมูลข่าวสาร และพบปะ คุยคนจำนวนมากจึงมีโอกาสที่จะ ได้เมล็ดพันธุ์ ปุ๋ย สารเคมีปราบศัตรูพืช มาใช้โดยไม่จำเป็นต้องพึ่งพา เงิน เชื้อจากสถาบันของ เกษตรกรหรือสถาบันการเงินของรัฐ ในขณะที่เดียวกันก็สามารถหาผลประโยชน์ จากการสร้าง เครือข่ายการค้าเหล่านั้นได้ด้วย

ส่วนกรณีของลุงอุ่น ชาวนากลาง แม้ว่าที่ดินบนดอยที่ลูกชายซื้อจากกระ เหยียง ไว้จะ ไม่มี เอกสารสิทธิ สำหรับใช้กู้ยืมเงินจากสถาบันการเงินในระบบ แต่ลุงอุ่นก็มีที่นาที่มัน.ส 3 ถึง 4 ไร่ภาษี ไร่เพียงพอที่จะใช้เป็นหลักฐานกู้ยืมเงินมาลงทุนปลูกหอมฝนบนดอยได้ ไม่ยากเย็นนัก แต่ทำให้ลุงอุ่นมีโอ กาสปลูก "หอมฝน" ได้โดยไม่ต้องลงทุนสูงนั้น ขึ้นอยู่กับประสิทธิภาพในการบริหารจัดการที่ดิน การจัด การแรงงานในครอบครัวได้อย่างสอดคล้องกัน ระหว่างการเพาะปลูกข้าวในปี เพื่อการบริโภคและการ ปลูกหอมฝน ไว้ขายด้วยการเลือก ที่จะเข้าสู่พันธสัญญาบางส่วน เพื่อให้ได้ปัจจัยทุนเงินสดสำหรับการจ้าง าน

สำหรับการเพาะปลูกในที่ลุ่มนั้น "การจ้างนา" ได้เป็นวิธีการร่นระยะเวลาการเพาะปลูก เอมนอกฤดูกาล อีกรูปแบบหนึ่ง ที่ชาวนาหลายกลุ่มใช้สำหรับปรับรูปแบบการบริหารจัดการที่ดิน เพื่อหลีกเลี่ยง กับการเผชิญความเสี่ยงเรื่องราคา โดยอาจจะ "จ้างนา" ทั้งหมดหรือ "จ้างนาบางส่วน" ขึ้นอยู่ ับขนาดการถือครองที่ดิน ที่ชาวนาแต่ละกลุ่มถือครองอยู่และความมั่นคง ในการถือครองที่ดิน สำหรับชาว เนาที่ได้ที่ดินมาเป็นกรรมสิทธิ์ถาวร เช่น จากการสืบทอดมรดก จากการซื้อขาย โอกาสที่จะจ้างนาปลูก เอมได้มากกว่าชาวนาที่ได้ที่ดินมาด้วยวิธีการอื่นๆ ส่วนชาวนาที่มีที่ดินน้อยมีแนวโน้มที่จะ "จ้างนา" ทั้ง

หมด เพื่อออกไปรับจ้างนอกภาคการเกษตร สำหรับการยังชีพมากกว่าชาวนาที่มีที่ดินมากจะเลือกทำการเพาะปลูกเพื่อการยังชีพด้วย และในขณะเดียวกันก็ "ข้างนาบางส่วน" ไว้สำหรับรอคอยการปลูกหอมนอกฤดูกาล

อย่างไรก็ตามการขยับระยะเวลาการเพาะปลูกหอม ไม่ได้เป็นวิธีการเดียวที่ชาวนากลุ่มต่างๆ ใช้เป็นวิธีการปรับตัวเพื่ออยู่รอดภายใต้ระบบการเพาะปลูกแบบมีพันธสัญญา ชาวนารวยที่โอกาสเข้าถึงปัจจัยในการเพาะปลูกได้มากกว่า หรือมีโอกาสสหพบปะผู้คนจำนวนมากจะเลือกทำการค้าควบคู่กับการเพาะปลูกภายใต้ระบบพันธสัญญา ซึ่งบางครั้งได้กลายเป็นช่องทางแสวงหาผลประโยชน์เอากับชาวนาด้วยกันเองได้ เช่น กรณีพ่อหลวงสุโขคำ แต่ชาวนากลุ่มอื่นๆยังเลือกที่จะทำการเพาะปลูกข้าวเพื่อการยังชีพ และการเตรียมทุนเงินสดไว้ใช้สำหรับการปลูกหอมภายใต้ระบบพันธสัญญา แม้ว่าจะข้างนาในช่วงการปลูกข้าวในปี แต่เมื่อเลิกจากปลูกหอมแล้วก็จะปลูกข้าวนาปรังเพื่อการยังชีพแทนข้าวนาปี ส่วนในช่วงเวลาที่เว้นจากการปลูกข้าวนาปีนั้นการเข้าเป็นแรงงานรับจ้างนอกภาคการเกษตร เพื่อสร้างหลักประกันการยังชีพและเพื่อเตรียมเงินสดไว้ใช้สำหรับปลูกหอมเป็นแนวโน้มการบริหารที่ดินที่เริ่มเกิดขึ้นของชาวนาหลายกลุ่มกำลังจะเริ่มเกิดขึ้น ในระยะการเปลี่ยนผ่านการจ้างแรงงานต่อทุนอย่างแท้จริง ดังกรณีตัวอย่างของครัวเรือนชาวนาหลายครัวเรือน เช่น กรณีวิทยาซึ่งมีที่ดินเพียงสองไร่จากมรดก และให้ภรรยาเลี้ยงวัวไว้ขายสำหรับการเตรียมเงินสดสำหรับการลงทุนปลูกหอม เป็นวิธีการเข้าถึงปัจจัยทุนแบบหนึ่ง ในขณะเดียวกันก็ใช้วิธีการเช่าสัมพันธสัญญาเพื่อช่องทางรายได้เงินทุนด้วย ในขณะที่สมนึกชาวนาเช่าเลือกที่จะปลูกข้าวนาปีควบคู่ไปกับการข้างนาบางส่วนไว้สำหรับปลูกหอมต่อ เพื่อประกันความเสี่ยงที่อาจจะเกิดขึ้นสมนึกเลือกใช้การแลกเปลี่ยนแรงงานเป็นวิธีการลดต้นทุนเพาะปลูกเพื่อการค้าเป็นแรงงานรับจ้างในภาคเกษตร เป็นช่องทางรายได้ปัจจัยการเพาะปลูกเพื่อการค้าหรือเป็นปัจจัยสำหรับการบริโภค เนื่องจากสมนึกไม่มีที่ดินของตนเอง เป็นหลักฐานกู้เงินจากธนาคาร

ดังนั้นการเพาะปลูกหอมภายใต้ระบบพันธสัญญาได้บีบให้ชาวนาต้องใช้จ่ายทุนเงินสดในการเพาะปลูกสูงขึ้น เพื่อให้บรรลุตามเงื่อนไขการถือครองที่ดินของชาวนาที่มีความแตกต่างกัน ได้นำมาสู่วิธีการบริหารจัดการที่ดินที่แตกต่างกัน อันเกิดจากโอกาสในการเข้าถึงปัจจัยทุนต่างกัน

สำหรับชาวนาจนไร้ที่ดินและชาวนาขนาดเล็ก การเข้าถึงที่ดินส่วนใหญ่มาจากการเช่า การเข้าถึงปัจจัยทุนมีโอกาสน้อยกว่าชาวนากลุ่มอื่นๆ และมีข้อกำหนดเงื่อนไขการใช้ที่ดินมากกว่าชาวนากลุ่มอื่นๆ การจัดการที่ดินมักจะดำเนินไปตามปกติ คือ ปลูกข้าวนาปีเพื่อการยังชีพแล้วต่อด้วยการปลูกหอมใน

ตุกาศปกติ ถ้ามีทุนเหลือก็จะปลูกข้าวนาปรังไว้ขาย

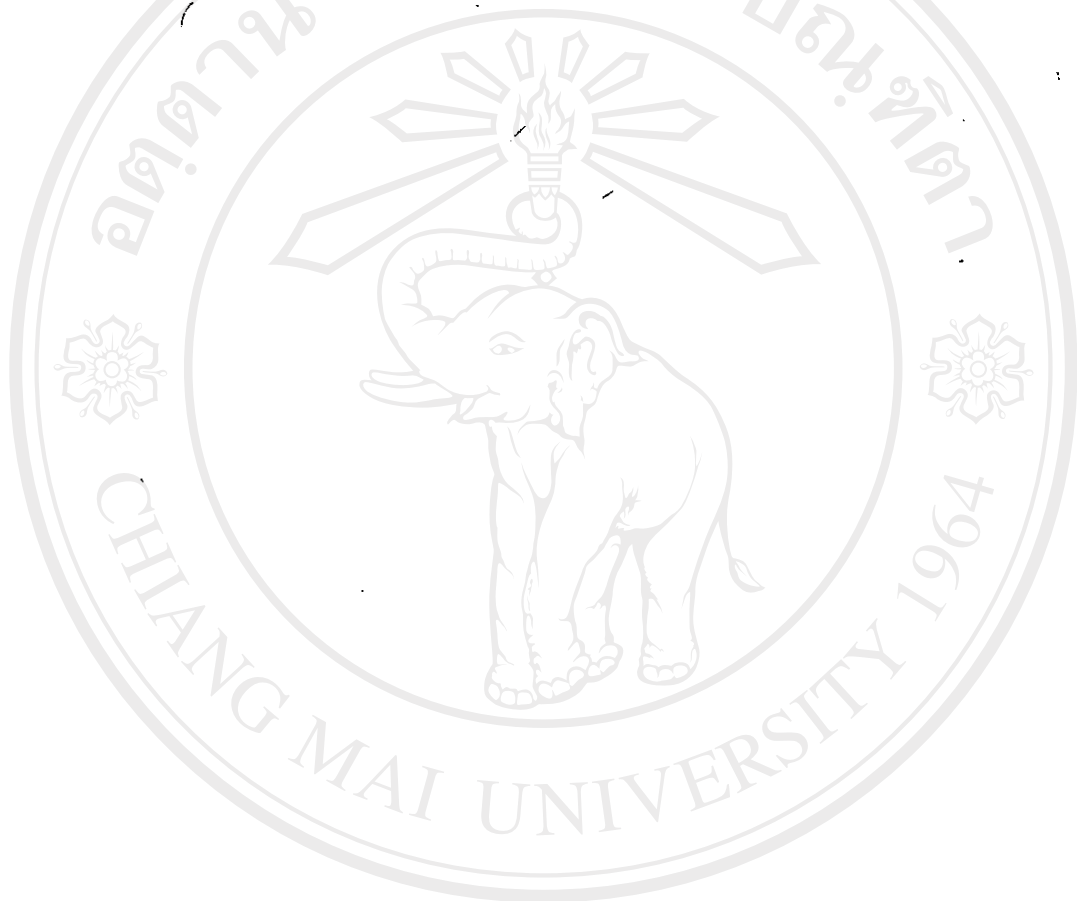
การเข้าถึงปัจจัยทุนในการผลิตขึ้นอยู่กับโอกาสในการกู้ยืม และความสัมพันธ์ในเชิงอุปถัมภ์ของกลุ่มทุนในท้องถิ่น เมื่อเผชิญกับปัญหาความเสี่ยงในด้านราคา ชาวนากลุ่มนี้จะเป็นกลุ่มแรกที่ได้รับผลกระทบก่อน เพราะมีโอกาสในการปรับตัวน้อยกว่า ซึ่งต่างจากชาวนากลางและชาวนารวยที่มีโอกาสปรับตัวได้ดีกว่า เมื่อเผชิญกับความเสี่ยงต่างๆที่เกิดขึ้นจากปัญหาราคาผลผลิตตกต่ำ อย่างไรก็ตามการปรับรูปแบบการบริหารการจัดการที่ดินของชาวนาภายใต้ระบบพันธสัญญา เป็นการปรับตัวเองให้อยู่รอดภายใต้ความสัมพันธ์เชิงชู้ตริต ซึ่งการปรับตัวในลักษณะนี้ไม่ได้ทำให้ชาวนาหลุดออกจากวงจรความสัมพันธ์เชิงค้ำนี้ ทุนและรัฐมีช่องทางในการชู้ตริตชาวนาได้ถึง 5 ทาง คือ 1. การดูดซับมูลค่าส่วนเกินโดยผ่านความสัมพันธ์เชิงค้ำจ้าง 2. การดูดซับส่วนเกินโดยผ่านความสัมพันธ์เชิงค้ำเช่า 3. การดูดซับส่วนเกินโดยผ่านอัตราดอกเบี้ย 4. การดูดซับส่วนเกินทางเศรษฐกิจจากการซื้อขายสินค้า และ 5. การดูดซับส่วนเกินโดยผ่านระบบภาษี (เดียร์และแจนว์รี่)

กล่าวโดยสรุป เมื่อพิจารณารูปแบบการปรับตัวของชาวนาได้กระทำอยู่นั้น ไม่ได้นำไปสู่การหลุดพ้นจากวงจรความสัมพันธ์การชู้ตริตดังกล่าวได้เลย แต่จะเป็นการปรับแบบแผนการผลิต และช่วงเวลาการผลิตให้สอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มทุนมากกว่า และยังคงดำเนินไปตามกฎของการชู้ตริตอยู่ในวงตรงกันข้ามการชู้ตริตได้ดำเนินไปอย่างเข้มข้น เมื่อข้อกำหนดในสัญญาได้บังคับชาวนาต้องเพาะปลูกปริมาณและคุณภาพของผลผลิตให้ได้มาตรฐานแน่นอน ตามที่กลุ่มทุนกำหนด และส่งมอบในเวลาที่เหมาะสม จึงจะได้ค่าตอบแทนตามที่ระบุไว้ในสัญญา ชาวนาจะบรรลुเงื่อนไขดังกล่าวของกลุ่มทุนได้ชาวนาจะเองปีร์ัดตั้งเองให้ทำการผลิตอย่างเข้มข้นมากขึ้นมีประสิทธิภาพใกล้เคียงกับการผลิตในโรงงาน ซึ่งหมายถึงชาวนาจะต้องปรับรูปแบบการใช้ที่ดิน และแรงงานใหม่ให้สอดคล้องกับเงื่อนไขของสัญญา ด้วยวิธีการหลากหลาย เช่นการลดการใช้ที่ดินที่มีเป้าหมายเพื่อการยั้งชีพลงเพื่อเตรียมที่ดินไว้สำหรับการเพาะปลูกเพื่อการค้า ในช่วงเวลาที่มีราคาสูงสุดตามตารางราคาผลผลิตที่กลุ่มทุนกำหนดไว้ ซึ่งเป็นการปรับตัวเพื่อไปสู่การพึ่งพาเศรษฐกิจแบบสินค้าเต็มที ทั้งในด้านปัจจัยการบริโภค และปัจจัยการผลิตการปรับเปลี่ยนการใช้ที่ดินดังกล่าวได้นำชาวนาเข้าสู่วงจรความสัมพันธ์การดูดซับส่วนเกินที่เข้มข้นขึ้น จากกระบวนการแลกเปลี่ยนสินค้าที่ไม่เท่าเทียมกัน ทั้งในด้านปัจจัยการบริโภคและปัจจัยการผลิต เพราะไม่สามารถหาเองได้ชาวนาจะบรรลुได้ก็ต่อเมื่อทำการผลิตสินค้ากู้ยืมหรือเป็นแรงงานรับจ้าง

ในกระบวนการผลิตเพื่อให้บรรลुเงื่อนไข และข้อกำหนดของกลุ่มทุนชาวนาต้องจัดการแรง

งานใหม่ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ด้วยการจ้างแรงงานอย่างเต็มที่เพื่อมาทำการเพาะปลูกแทนการแลกเปลี่ยนแรงงานระหว่างเครือญาติหรือการใช้แรงงานในครัวเรือนซึ่งมีการปรับวิธีการจัดการที่หลากหลาย ในขณะเดียวกันการปรับตัวดังกล่าวก็ยังมีผลกระทบต่ออื่นๆตามมาด้วย โดยเฉพาะผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อการค่าน้ำและการจัดการแรงงาน เราจะทำการวิเคราะห์อย่างละเอียดในบทต่อไป

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved